

STENOGRAFSKE BELESKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 8

BEOGRAD 1939 GODINE

KNJIGA I

VII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 4 MARTA 1939 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK

MILAN SIMONOVIĆ

POTPRETSEDNIK

ALOJZIJ MIHELČIĆ

SEKRETAR

MLIAN Lj. BADŽAK

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar unutrašnjih poslova **Dragiša J. Cvetković**, Ministar saobraćaja **dr. Mehmed Spaho**, Ministar prosvete **Stevan Ćirić**, Ministar građevina **dr. Miho Krek**, Ministar bez portfelja **Vojko P. Čvrkić**, Ministar bez portfelja **dr. Džafer Kulenović**, Ministar bez portfelja **Ante F. Mastrović**, Ministar bez portfelja **Franc Snoj**, Ministar trgovine i industrije **Jevrem Tomić**, Ministar pošta, telegrafa i telefona **Jovan Altiparmaković**, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Miloje Rajaković**, Ministar šuma i rudnika **Ljubomir Pantić**, Ministar bez portfelja **dr. Branko Miljuš**, Ministar poljoprivrede **Nikola Bešlić**, Ministar fizičkog vaspitanja naroda **Đuro Čejović**, Ministar pravde **dr. Viktor Ružić**, Ministar finansija **Vojin Đuričić**.

POČETAK U 9,15 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanja zapisnika VI redovnog sastanka;

2 — Saopštenje o podnošenju zakonskog predloga o Konvenciji između Kraljevine Jugoslavije i Kraljevine Albanije o vazdušnoj plovidbi, zaključenoj i potpisanoj u Tirani 19 aprila 1938 godine;

3 — Saopštenje zahteva Ministra pravde o izdavanju sudu narodnih poslanika.

Govornici: Pretsednik Narodne skupštine Milan Simonović, sekretar Milan Badžak.

Dnevni red: Nastavak pretresa i usvajanje u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1939/40 godinu.

Govornici: Tripko Žugić (u ime grupe), dr. Đorđe Marković, Pavle Jovović, Joca Georgijević (radi ličnog obja-

šnjenja), Branko Avramović (izjava u ime Vojvodanskih poslanika), Pavle Jovović (radi ličnog objašnjenja), dr. Mladen Milečević, Milan Dekić, Potpretsednik narodne skupštine Alojzije Mihelčić (četiri puta), dr. Jure Koce, izvestilac Fran Gabrovšek, Pretsednik Narodne skupštine Milan Simonović (deset puta).

Pretsednik Milan Simonović: Gospodo narodni poslanici, otvaram VII redovni sastanak Narodne skupštine. Molim g. sekretara da izvoli pročitati zapisnik VI redovnog sastanka.

Sekretar Milan Badžak pročita zapisnik VI redovnog sastanka.

Pretsednik Milan Simonović: Ima li ko da učini kakvu primedbu na pročitani zapisnik? Nema. Primedbe nema, objavljujem da je zapisnik primljen.

Izvolite čuti saopštenje o podnetom zakonskom predlogu.

Sekretar Milan Badžak (saopštava): G. g. Ministar vojske i mornarice, Ministar pravde i Ministar inostranih poslova podnose Narodnoj skupštini na rešenje predlog Zakona o konvenciji između Kraljevine Jugoslavije i Kraljevine Albanije o vazdušnoj plovidbi, zaključenom i potpisanom u Tirani 19 aprila 1938 godine. (Vidi prilog).

Pretsednik Milan Simonović: Ovaj će se zakonski predlog uputiti Odboru za proučavanje međunarodnih ugovora i sporazuma. Izvolite čuti jedan zahtev Ministra pravde za izdavanje narodnog poslanika sudu.

Sekretar Milan Badžak (saopštava): G. Ministar pravde traži odobrenje za produženje krivičnog postupka protiv narodnog poslanika g. Dimitrija Pavlovića zbog dela iz §§ 167 od; III, 179, 328, 365 sve u vezi sa § 34 K. z.

Pretsednik Milan Simonović: Ovaj će se zahtev g. Ministra pravde uputiti Imunitetnom odboru.

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu: Produženje pretresa u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžet-sku 1939/40 godinu.

Reč ima u ime grupe narodni poslanik g. Tripko Žugić.

Тричко Жугић: Господо, већ пуних 10 година у овој земљи није се чула у јавности слободна реч о буџетској дискусији. Ја мислим да нема циља ни овога пута улазити у дискусију са неким финансијским посматрањима. Овај буџет наслеђен је од владе др. Стојадиновића, чија је привредно-финансијска политика и сувише позната. То је била политика једног режима који је све своје акте правдао привредним интересима, као што су то, уосталом, у овој земљи увек чиниле владе које су запостављале друге, исто тако, животне интересе — моралне. Међутим, факат је био да је ова земља проживела три године боље светске коњунктуре, нарочито за аграрне земље, и да су све аграрне земље око нас користиле се повољном прођом својих производа, док је код нас један режим за то време на једној страни повећавао народне терете, а на другој страни повећавао дугове. Данашњи Министар финансија знаће о том доста из свог ресора из кога је дошао. О томе доста знају и Поштанска штедионица, а нарочито Народна банка. А зна о томе данас и цео привредни свет, који испашта на својим леђима политику и финансијску и општу г. др. Стојадиновића.

Пре свога пада мотивисаног питањем народног споразума, та влада, а пре а после, морала би пасти под теретом финансијских недаћа. Из таквог стања није могао произићи један здрав буџет.

Предложени буџет стварно не одговара економској, финансијској и платежној моћи нашега народа и његове ставке претстављају за наш народ једно неиздржљиво пореско оптерећење тим пре, што је наша земља економски, индустријски, привредно и финансијски слабо развијена, а уз то долази општа криза која све теже и теже погађа широке народне слојеве и слаби његову платежну моћ.

При изради предложеног буџета није се много водило рачуна о важним и битним моментима, који се стално морају имати у виду при изради излог. Ти су momenti у строгом посматрању државних

и народних потреба и то по реду нужности и целисходности, незаборављајући да се поведу строги рачуни о платежној могућности опорезника и о максималној могућности штедње.

Како ми изгледа, приликом састављања предложеног буџета, није се много пазило на те моменте и то је сасвим разумљиво, јер, господо, влада која није водила рачуна о духу и расположењу народа, није у стању да води рачуна ни о његовим материјалним тековинама.

Данашњи Министар финансија није био у стању донети што друго до овакав предлог. И да му је дато два или три месеца студије, он не би био у стању начинити што боље, иако му не поричемо способност за то, из простог разлога, што један добар или рђав буџет није питање вештине Министра, него укупног стања у земљи у свој сложености односа и привредних и политичких. Кад дође до другог стања и друге политике у овој земљи, доћи ће и до буџета који ће претстављати нешто стварно. Зато пређимо одмах на друга питања постављања здравог стања у земљи.

У свом даљем излагању, ја ћу се задржати већином на унутрашњој политици наше земље. Ја ћу бити слободан да почнем из раније. Наша је држава већ у почетку треће декаде од свог постанка и самосталног живота. Она је до сада прошла кроз два политичка периода. Још у првом том периоду, почев од постанка па до шестојануарског режима, сукобиле су се идеје о унутрашњем уређењу наше државе.

Под заносом победе, а вероватно у недостатку државничке мудрости, наша је земља укалупљена као централистичка и у тим идејама донет је и Устав од 1921 године. Као што знате, тај је Устав донет без пристанка и сарадње претставника хрватског народа и тај се Устав у своме зачећу показао као неподношљив.

Организација и консолидација земље није се озбиљно прихватила још у самом почетку када је наша држава била само осенчена државним границама, па место да се пође сигурним путем и да се одмах путем братског споразума створи солидно унутрашње уређење, одмах се прешло на стварање странака и на партијску борбу. Главно државно питање занемарено је и настала је очајна борба ко ће да влада и ко ће да има власт у земљи. Та партијска борба узимала је све оштрији и оштрији став, а децентралистичке идеје све су више и више расле.

Када је унутрашња ситуација, нарочито у погледу Хрвата, постајала све озбиљнија, онда се тек покушало да се то питање ублажи и хрватски преставници дођу у Београд. Ту су чињени разни покушаји и чак су се правили разни протоколи, али захваљујући највише демократској партији на челу са г. Давидовићем, о чему ћу ја доцније говорити, ипак се успело да вођ хрватског народа пок. Радић са осталим преставницима дођу у Београд. То је био срећан момент за целу земљу. Пок. Радић, као моћни и легитимни преставник хрватског народа, признао је скоро све и сарађивао је и у Парламенту и у Влади. Али у даљој политичкој борби Радић је трагично завршио свој живот погођен револверским метком у самом парламенту, и после тог трагичног случаја Хрвати напуштају Београд и хрватско питање постаје све теже и озбиљније. Затим се ређају догађаји много

брже и постепено се срозава и углед парламента и углед самих влада.

Увиђавнији и паметнији политички људи покушавају да се томе стане на пут, али све је било доцкан и једнога дана, сасвим изненада, нашли смо се у шестојануарском режиму.

Ви морате, господо, признати да је шестојануарски режим као олуја, за једну ноћ, покосио све народне слободе, уништио грађанска права грађанина и довео човека у нашој земљи до најниже цене на пијачном тржишту. Сви ми грађани ове земље били смо изненађени таквим чином, и у себи смо се запитали, је ли то награда за толике жртве и за толику крв, коју је наш народ са песмом на уснама допринео за ослобођење, уједињење и за слободу. Тешки су то били моменти што се показало још у првим данима диктатуре, када је све слабије и неусправније појурило за харом и шићаром, а народ је остао у једној тешкој ситуацији обесправљен и незаштићен у којој се ситуацији и данас налази. Ипак и у тим тешким моментима, када смо се поново нашли у рову, остали су проређани наши редови и оно што је било мушко остало је са народом, а оно што је било са превиженом кичмом пошло је у режим и служило је диктатури, и још служи, мењајући све режиме почев од шестојануарског па до данашњег дана.

Ми смо имали један оцртан период диктатуре, и то смо издржали у борби, верујући да ће томе бити крај и да ће се легалним путем доћи до изгубљене слободе. Међутим, шта бива? Диктатура није могла да издржи под притиском народног гњева и отпора и онда се прешло у други период, у период уставности. Тај је Устав омогућио и ненародни парламенат и ми данас тобож живимо у једној уставној и парламентарној земљи. Међутим, у ствари није тако, већ живимо и даље под разним режимима реакције и прикривене диктатуре, и зато није никакво чудо што смо ми данас дошли у један horsокак из кога се није лако извући, макар ова нова Влада имала најбољу добронамерност да то учини, ма да ја у ту њену добронамерност тешко могу веровати, а желео бих да ме Влада својим радом што скорије демантује.

Да се озбиљно и поштено запитамо, шта смо све препатили за време десетогодишње владавине почев од шестојануарског режима па на даље. Прво изгубили смо слободу. Постали смо робље поробљено. Народна реч није се смела чути. Јавна критика угушена је, јавна је реч окована, народ није био у могућности да изрази своју вољу и своје расположење, народни претставници бирани су помоћу насиља и корупције, народ није учествовао у вођењу државних и народних послова, народна воља није била претстављена ни у Парламенту ни у влади, администрација је пала испод сваке критике, полиција се потпуно одметнула од закона и радила је што је хтела, па најзад пољубљано је и наше правосуђе и дошло се дотле да у нашој земљи човек више није сигуран ни са својом части.

Овако разорно дејство десетогодишњег система владавине почело је да отуђује народ од државе, не само у погледу социјалном и политичком, већ и у погледу покрајинском и племенском, и то је оно што може да буде кобно, ако се што пре томе злу не стане на пут.

Не заборавите, господо, да је ово земља Срба, Хрвата и Словенаца и да напредак ове земље и ње-

не лепше будућности зависи од заједничке слоге целог народа, и тек оног дана, када у овој земљи завлада дух споразума и слоге, осетићемо се својим и бићемо задовољни и наш државни брод поћиће својим правим путем и снага нашег народа моћиће потпуно и несметано да се развија у свима гранама државног живота, и тада ћемо бити у могућности да лечимо своје задобивене ране у досадашњем бруталном режиму.

Да би се могао један народ развијати и напредовати, битни је услов за то да се народ развија у слободи. Ја ћу бити слободан да вам, господо, наведем и пример за то. Ви добро знате, ако не сви као очевидци, а оно из историје, каква је мала Србија изгледала пре 29 маја 1903 године. У тим данима Србија је изгледала као једна руина и у материјалном па чак и у моралном погледу. Тад је на престолу била једна Краљица Драга, која је ступајући на престо Србије бацила тешку моралоу љагу на цео српски народ и Србију, и када је већ догорело до ноката, морали су сјајни српски официри да ослободе своју Србију од реакције и насиља. У тим данима на престо Србије долази један велики Краљ. Доноси се демократски Устав и заводи се прави парламентаризам и за непуних 10 година Србија се у слободи развија и за кратко време успева, да се спреми и да одигра онако сјајно своју улогу на националном пољу борбе и да својим успесима и пожртвовањем задиви цео свет. То је, господо, последица слободе, јер где нема слободе ту нема живота, ту влада мрак који у себи крије клице пропасти.

Замислите, господо, где бисмо ми данас били и каква би наша лепа и богата отаџбина изгледала да се у овој земљи владало по жељи и вољи народа. Ми бисмо данас служили као углед осталим земљама у свету, и ми бисмо сви били весели и задовољни, и што је главно, увек спремни да попут наших предака, полетимо с песмом на уснама против сваког противника, који би се ма с које стране појавио на границама наше земље. Овим нећу да кажем да то не би и данас учинили и увек када је у питању интегритет наше земље, али друкчије срце бије у слободном човеку, који зна шта хоће и зашто даје жртве.

Ја морам нагласити, господо, да се ја лично осећам по своме срцу и својој души као Југословен, али то није довољно. Јер, најмање речено, потребно је да се већина у овој земљи осећа у тој психози па да се са тиме може озбиљно оперисати. Међутим тако не стоји у нашој земљи, захваљујући досадашњем систему владавине, који је својим разорним дејством распирио племенске и покрајинске страсти, и те страсти сваким даном постају све јаче и јаче.

Ви, господо, морате признати бар у својој савести да се путем декрета не може стварати нација, ни Југословенство. То мора да дође само по себи, и да би се ми сви једнога дана осећали добрим Југословенима у овој земљи, морају се створити друге прилике, које ће задовољити и племенске и покрајинске жеље, па када будемо осетили пуну равноправност, законску сигурност, и кад се уверимо да у овој земљи завлада истинска народна владавина, онда ћемо тек почети да се развијамо и гредемо ка правом Југословенству, а када ту тачку достигнемо онда ће наша земља бити и моћна и силна и тада ћемо бити сви задовољни. Са

оваквим методама и начином владавине то се не може постићи, и ја рачунам, да је већ крајњи рок да се то увиди и да се са голих речи пређе на дела.

Систем десетогодишње владавине оставио је тешке последице у свима правцима нашег заједничког живота. Тако на све стране били су прогони и пуњени су затвори са многобројним грађанима ове земље. Вршене су шикане према свима грађанима опозиционо настројеним. Наша омладина, а нарочито универзитетска омладина, била је изложена свима прогонима: тучи, затварању, прогоњењу у место рођења, па чак било је жртава па ни до данашњег дана кривци нису узети на одговорност.

Чиновништво било је изложено свима непријатностима и они који нису били еластични и послушни премештани су без потребе отпуштени су ако нису имали довољан број година за пензију, или су пре времена бацани у пензију, а до групе се такође долазило путем протекције и путем партијске карте.

Најзад режим диктатуре основао је и Суд за заштиту државе, или како се то српски каже „Преки суд“. Кроз тај суд за ових 10 година прошло је неколико стотина људи, већином интелектуалаца. Тај суд није био потребан, јер у овој земљи има доста редовних судова и како имамо и Закон о заштити државе, све је то могло да се свршава и код редовних судова. Та огромна војска, која је прошла кроз тај суд, прошла је кроз тешку шибу и тако измрцварена пунила је наше затворе, који су и данас препуни и ти политички осуђеници таворе тешке дане у појединим казним заводима.

Сви ти, скоро, политички осуђеници оглашени су као комунисти и како је у нашој земљи та партија илегална, према тим људима није било милости. Ја разумем да се поступа по постојећим законима и да се ти закони стриктно примењују према припадницима те партије, али у тим законима нигде није прописано батињање и злостављање. Међутим, то се стално понавља а нарочито за време док је био Министар унутрашњих дела др. Корошец. За време његовог министровања пребијана је маса грађана ове земље, нарочито маса омладине не само у Хрватској, Босни и Херцеговини, Црној Гори, Јужној Србији већ и у самој Шумадији.

У овом десетогодишњем периоду владавине најтеже смо осетили сву оштрину режима за време владавине др. Стојадиновића. Ви сви знате да је др. Стојадиновић, пре уласка у владу Јевтића, био љути и непомирљиви опозиционар. Одједанпут кад се нашао на власти променуо је ђурак наопако и пошто је успео да после петомажских избора истисне Јевтића, и постане Претседник владе, он је у почетку декларирао се као човек од акције, који ће да ликвидира дотадашњи метод владавине и заведе нормално стање у земљи. Било их је и са наше стране који су му поклонили веру, јер се рачунало, да ће онај ранији опозиционар др. Стојадиновић, извршити једну добру мисију. Та вероватност појачана је и због тога што смо у влади видели и др. Корошца, такође ранијег опозиционара, кога су у своје време спроводили на острво и тамо конфинирали. Па најзад ту је владу др. Стојадиновића, зачинио и др. Спахо, ранији

опозиционар и савезник из петомажских избора. Међутим, ускоро се видело да су обећања била само варка и за време његовога режима настали су тешки и црни дани у овој земљи, и није потребно ни бројати све невоље и искушења кроз која се прошло, али хтео бих да нагласим да је др. Стојадиновић, после избора од 11 децембра прошле године, прошао много горе него што је прошао Јевтић. Значи да је обрачун извршен у потпуности између Јевтића и Стојадиновића захваљујући садашњем Претседнику владе, а нарочито др. Корошецу и др. Спахи који су пре кратког времена чинили три „Јерарха“ са др. Стојадиновићем.

Као што видите све је пролазно што је засновано на сили и обмани, али има нешто што је сигурно, а то је народ који има велико стрпљење чијем се суду не може умаћи али, на жалост, историја још никога није научила да озбиљније и правилније мисли на последице свога рада. Тек онда кад наступе зли дани и дође народни суд, човек мисли на историју, али то је доцкан што би нам многи могли потврдити, који су у овој земљи дуже време витлали по грбачи народној, па се сада одмарају у забаченом куту заборављени и усамљени.

Овај оловни десетогодишњи систем владавине у великој размери погоршао је унутрашњу ситуацију наше земље, то се нарочито осећа у незадовољству нашег класичног Југа, Црне Горе и осталих покрајина а нарочито у Хрватској. Узмите за пример Црну Гору, која је за сво време свога самосталног мучног и тешког живота витешки стајали на бранику своје нације. Она је са широком и дубоком љубављу увек гледала широко околу себе и певала вечитом ослобођењу и уједињењу нашег целокупног југословенског народа. Ту своју љубав и тај свој широки патриотизам сјајно је испунила и својим уједињењем са Србијом и осталим покрајинама ударила је први камен темељац данашњој нашој отаџбини. Ту своју велику историјску одлуку зајпечатила је и крвљу својих најбољих синова. Поред свега тога, Црна Гора била је скромна са својим захтевима и с правом се очекивало да и та покрајина постане саставни део ове земље, не само по границама споља већ културно, економски, привредно и финансиски. На жалост, већ смо на крају друге деценије од уједињења а Црна Гора још тавори под истим оним условима под којима је и раније таворила своје тешке дане. Оно што се учинило, отишло је више на традицију, а што се тиче самог народа он је остављен самом себи и тако још живи у беди и забраву. Ја подвлачим ту жалосну чињеницу, да Црна Гора још није добила железницу нити је она уопште културно везана за ову земљу, а то је велики злочин не само према Црној Гори, већ према нашој нацији, јер је то требало давно учинити, јер су то захтевали и наши национални и државни интереси. Али о томе се у овој земљи не води много рачуна.

Господо, ви сте јуче чули овде у овом Дому да је г. др. Дрљевић изнео једну нову тезу о земљама Јужних Словена у границама наше државе. Ја о тој тези не мислим да говорим, али хоћу да напоменем само то: да смо у Великој Народној Скупштини у Подгорици, која је донела резолуцију о уједињењу Црне Горе са Србијом и осталим покрајинама наше државе, били посланици г. Дрљевић и ја, и да смо обојица гласали за ту ре-

золуцију, па изјављујем, да је та одлука Велике Народне Скупштине у Подгорици и данас у пуној снази код народа у Црној Гори. Али не заборавите, господо, да Црна Гора тражи пуну равноправност, једнакост и слободу у овој земљи, и ми ћемо то своје право извојевати па ма какве препреке томе стајале на путу. Нека се нико не вара да се у Црној Гори може и даље живети од песме и гусала, као што је то мислио др. Стојадиновић. Тај господин Стојадиновић, у септембру месецу прошле године, после свог страшног пораза дуж далматинске обале, мислио је да ће у једној помпи проћи кроз Црну Гору. Али он се преварио, само тај његов манифестациони пут кроз Црну Гору коштао је Црногорце у три среза скоро 600 месеци затвора, јер је само из три среза: никшићског, Шавничког и Колашинског кажњено око 600 грађана. (Један глас: А не кажете ништа о ономе што је говорио Секула Дрљевић.) Ја сам се већ изјаснио да је Црна Гора, преко своје Велике Народне Скупштине донела своју одлуку 1918 године о уједињењу и та њена одлука остаје чврста и на снази, али сам додао да Црна Гора мора бити равноправна у свим правцима државног живота са осталим покрајинама наше земље. У осталом, ја задржавам себи право да приликом специјалне буџетске дебате по појединим ресорима опширније говорим о горућим потребама Црне Горе. Том приликом говорићу који су све то узроци да се у Црној Гори осећа јаче незадовољство.

Шта више, господо, то незадовољство које се појавило, било у Црној Гори, било на нашем Југу, било у другим покрајинама, а нарочито у Хрватској, режим је увек третирао да су то нагони федералистички и сепаратистички па чак и комунистички. Режим је увек убацивао те крилатице да би спасао себе, како он тиме, тобож, спасава државу и народ од сепаратизма, федерализма и комунизма.

За време владе г. др. Корошеца извршен је продор на територији Црне Горе и у томе продору похапшено је преко 300 Црногораца. И противно свима постојећим законима у земљи они су са територије Црне Горе пребачени на територију Далмације и Босне, иако се зна да по постојећем закону кривци морају бити затворени на територији где су дело извршили, да се ту мора извршити ислеђење, и тек после тога, ако су комунисти, да се упућују пред Државни суд. Међутим, та господа нису имала куражи да врше извиђања на територији Црне Горе већ су их транспортовали у Сарајево и Дубровник и тамо их испробијали, па када је то свршено предани су Државном суду, и од свих тих 300 људи само је њих 10 осуђено на мање казне а остали су ослобођени. Сви су ти људи оглашени за комунисте да би се оправдао рад полиције, ма да са комунизмом нису имали никакве везе. И када нису успели да Црну Гору направе комунистичком, онда се прешло у Шумадију и ту је затворено преко 200 људи из свију вароши и варошица у Шумадији: Крагујевца, Јагодине, Ваљева, Пожаревца, Младеновца, Паланке итд. И сви су ти људи претучени од којих је један, студент Ђурђевић, нашао и смрт у затвору и његов отац тек је доцније сазнао за то. О томе је поднета тужба државном тужиоцу по којој се ни до данас ништа није предузело. Међутим, господо, у овој земљи кад неко украде једно јаје кажњава се са три месеца затвора. А ако један чо-

век и један интелектуалац нестане у полициском затвору нико за то не одговара.

На овако лажним паролама федерализма и комунизма режим се стално одржава и убацују се у народ гласови, како је земља у опасности и како је овај режим дошао да спасава земљу и јединство народа. Те пароле задуго су имале своје дејство у српском делу народа, али и то више не пали, јер се и српски део народа уверио, да је то варка и да се овим путем не спасава држава већ се спасава корупција и власт, коју су неколико породица београдских приграбили у своје руке, па су у своја раскошна кола упрели цео наш народ са којим поступају како желе и како хоће. Нека та господа не забораве да је то све народу познато и да се за то кад тад морају полагати рачуни. (Одобравање на левици.)

Ви, господо, који седите у овом Дому и који сте већином дошли по вољи и жељи владе др. Стојадиновића, требало би да разумете велико незадовољство које се данас видно манифестује у свима деловима нашега народа; то незадовољство није дошло из неког ината и нерасположења према овој или оној личности, већ је то плод љуте и витешке невоље. Народ је, као што знате, у тешким материјалним и моралним приликама, види неправду на све стране, нема мира и заштите, па најзад нема ни слободе.

Али шта се све то тиче др. Корошца, кад његова Словеначка живи, теко рећи, одвојено од ове земље са којом је вежу само државне границе. Због тог свог географског положаја, Словеначка је скоро увек била заступљена у свакој влади и њени су интереси увек били заштићени у пуној мери. Ја признајем, да је овакво стање најповољније за г. др. Корошца и његову Словеначку и ја желим да се Словеначка развија у свима правцима и да буде задовољна, али исто тако желим, да то буде и са другим покрајинама, јер ми треба да будемо сви једнаки и равноправни и у злу и у добру.

Овакве прилике нису рђаве ни за г. др. Спаху и његов муслимански живаљ, само рачунам да то није добро и да је велика погрешка да се у нашој земљи још и данас води политика заснована на верској боји. Нека ми г. др. Спахо не замери што ћу му овом приликом учинити једну примедбу. Његовим утицајем у влади др. Стојадиновића, наступио је осетан раздор између православног и муслиманског света у Босни и Херцеговини, па се то шири и кроз Јужну Србију и тамо се данас чују два фронта: фронт српски и фронт турски! Ја жалим што је до тога дошло, јер то може имати и рђавих последица, и ја мислим да је време да наш муслимански свет поведе своју националну политику и да напусти верске предрасуде наслеђене од старе турске царевине, са којима је велики муж Гази Кемал Паша у своје време радикално раскрстио, и од труле турске царевине створио модерну и савремену државу. Ја жалим што се још и данас налази у нашој земљи музеј старе турске царевине, па верујем да ће наша браћа Муслимани убудуће национално иступати, а никако верски и подвојено, и да ће те своје верске предрасуде прилагодити савременим приликама, јер Балканско полуострво налази се као саставни део Европе и не сме изостати иза Азије.

Сада прелазим на једну од најкобнијих појава у нашој земљи. То је тешки проблем коруп-

ције. Корупција је ухватила јак и чврст корен у времену пре шестојануарског режима, а за време последњих десет година владавине овог ненародног режима она је јако нарасла. Она је ухватила дубоког корена дуж целе наше земље и она ми личи на ону велику змијурину из џунгле, која се обавија чак и око тела једног опасног звера, као што је тигар, па га својом снагом постепено стеже и угуши. Тако исто корупција у нашој земљи, попут те змијурине, обавила се око тела читавог нашег народа, па га стеже и сиса и њено разорно дејство осећа се свуда и на сваком кораку. Корупција је код нас једна опасна сила са којом се не излази лако на крај и она је, по мом мишљењу, утицајни фактор на одржавању овакво реакционарног режима, какав ми преживљујемо већ пуних десет година. Далеко би нас одвело када би смо ушли у танчине корупције, али једног дана када у овој земљи дође до слободне речи и слободне штампе биће озбиљног разговора. Главно је пресећи и уништити корупцију у нашој земљи и онда ће све друго ићи лакше. То није лак посао, признајем, али чим дође права народна владавина одатле се мора почети са обрачуном.

Ја сам напред додирнуо рад демократске партије на припремању споразума са хрватским народом. Ви знате, господо, да је демократска партија била јако централистичка, да је демократска партија највише допринела да се донесе онај Устав од 1921 године. Али, одмах после доношења тога Устава, показало се на делу да је тај Устав неприхватљив, поред свега тога што је био идеал свих нас за Југословенство и централизам. Шеф демократске партије г. Давидовић је то одмах увидео, као један искусан, исправан и честит српски државник и одмах је почео концидирати споразум са Хрватима и долазак хрватских претставника у Београд. (Глас из центрама: 1928 године је требало споразум направити, па онда не би дошло ово зло!)

1924 године г. Давидовић је образовао Кабинет и то је, по моме мишљењу, била једина демократска, истинска народна влада у овој земљи. Али, та влада, баш зато што је била демократска, била је свега два месеца на управи земље. Та влада имала је да реши два главна питања: да пресече корупцију и да реши хрватско питање, али баш због та два питања влада је пала, и ако је имала пуну већину у Народној скупштини. Историја ће у томе рећи своју реч, али то је парадокс који је тешко и замислити. (Глас из центрама: А тврди град?) Објаснићу вам и то, зашто је дошао тврди град, па ћете видети да ви и данас тај режим који је припомогао да се створи тврди град слушате.

У демократској партији настала је борба између г. Давидовића и г. Прибићевића. Ви сви знате да је Прибићевић био ултра централиста, а како је Давидовић стајао на томе гледишту, да се интереси партије морају заборавити пред интересом државе, дошло је до тога да је партији пребијена кичма и Прибићевић је основао нову партију. Ви сви знате да је демократска партија имала дубок корен у целој земљи и да је то била једина партија, која је прошла дуж целе земље.

Али, да идеја централистичка није могла ухватити дубок корен и да се хрватска мисао и српска мисао није могла синтезирати, то је увидео, на крају, покојни Прибићевић и као што сви знате једнога дана пружили су руке један другоме пок.

Раднић и пок. Прибићевић, два велика и огорчена противника. Они су се измирили баш на идеји споразума, која је једина била здрава, да се на њој заснује унутрашње уређење наше земље.

СТИЦАЈЕМ ПРИЛИКА ДОШЛО ЈЕ ДО ТОГА, ДА СУ ТА ДВА ВЕЛИКА ЧОВЕКА ТРАГИЧНО ЗАВРШИЛА СВОЈ ЖИВОТ: ЈЕДАН ЈЕ ЗАВРШИО ТРАГИЧНО СВОЈ ЖИВОТ У ЗЕМЉИ, А ДРУГИ ЈЕ ЗАВРШИО ИСТО ТАКО ТРАГИЧНО СВОЈ ЖИВОТ У ИНОСТРАНСТВУ. И ЈА ДАНАС СА ОВОГА МЕСТА МОГУ ДА КАЖЕМ, ДА ЋЕ СЕ НАШЕ ПОТОМСТВО СТИДЕТИ САДАШЊИХ ГЕНЕРАЦИЈА, КОЈЕ СУ ДОЗВОЛИЛЕ ДА СВЕТОЗАР ПРИБИЧЕВИЋ УМРЕ ВАН ГРАНИЦЕ СВОЈЕ ЗЕМЉЕ.

Господо, сада ћу вам цитирати неколико ставова о раду наше партије у ранијим годинама.

Ово је из декларације владе г. Љубомира Давидовића августа 1924:

„Нова влада дошла је на управу земље са чврстом решеношћу да политику наше земље одлучно и смишљено упути оваквим правцем како ће најбрже и најповољније доћи до дефинитивног и срећног консолидовања унутарњих односа. Ми смо потпуно свесни свих огромних тешкоћа на које се мора наћи у свима проблемима унутарњег уређења у једној држави оволиког пространства као што је наша и састављеној из покрајина које су векови и судбина до скоро растављали.

Али ми смо убеђени да се све те тешкоће, ма колико огромне, могу пребродити и да се могу брзо пребродити, ако се наша државна политика упути таквим правцем да пробуди и појача братска осећања која нас спајају, и ако пре свега сви ми одговорни политичари будемо прожети дубоким уверењем да се наша заједничка кућа мора уређивати заједнички и договорно, и темељити на непоколебивој слози и праведном и срдачном споразуму Срба, Хрвата и Словенаца. Ми немамо шта једни другима узимати, ми смо дужни поверити се једни другима искрено, лојално, без резерве, и без задњих мисли, свом братском љубављу која нас у пркос свему спаја.

Ово је из програма Блока народног споразума и сељачке демократије, који је демократска странка закључила 25 фебруара 1925 са хрватском сељачком странком, са југословенским клубом др. Корошца и са југословенским муслиманским клубом др. Спахе:

„Странке Блока, стојећи на начелу равноправности Срба, Хрвата и Словенаца, сложне су у том да је држава Срба, Хрвата и Словенаца једна целина чије су границе неповредне, а чије се дефинитивно унутрашње уређење има извести слободним народним споразумом Срба, Хрвата и Словенаца, према даље изложеним начелима”.

Ово је из програмског писма г. Љубомира Давидовића пријатељима од јануара 1933 године:

„Унутрашње уређење средишни је проблем заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца од њеног постанка. Данас после четири године диктатуре под паролом државног и народног јединства тај проблем поставља се пред нас у свој својој сложености и кобности. Потребна су стога са свих страна искрена изјашњења о условима за неметан развој народних делова, потребна су исто тако искрена изјашњења о ономе што је неопходно за сам развој државне заједнице. Убеђени да једино такав уставни поредак који одговара реалним снагама које у народу постоје може трајати и осигурати правилан ток државног и народ-

ног живота, ми демократи почели смо се залагати за реформе унутрашњег уређења већ одмах по изгласању Видовданског устава".

И ово је из резолуције Главног одбора демократске странке од 30 јуна 1937 године:

„Одстранен од одлучивања о државним пословима, народ се од државе отуђује. И то отуђивање узима вид и политички и социјални и покрајински, док у хрватским крајевима опасно поопштрава једно питање које тешко забрињује хрватско питање...

„За извођење корених рефорама које при томе послужу предстоје путем мирног развоја, без потреса и судара, потребно је удружити стварне политичке снаге у народу на једном заједничком програму, који ће измирити у складну целину сва појединачна схватања и интересе схватања и интереса историјско-културних посебности, класа, сталежа и партија. Одлагањем и узмицањем од решења која су неизбежна, гомилају се баш опасности које би се желеле обићи.

„Досадашње искуство потврђује да баш одржање и напредак заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца као једне државе налаже... да је одлучујући проблем уређење државе у овоме: спровести такву унутрашњу организацију, која ће одговарати овом двоструком захтеву да на једној страни задовољи посебности српске, хрватске и словеначке, а да на другој страни омогући сложну сарадњу Срба Хрвата и Словенаца..."

Господо, пре неки дан ми смо добили нову владу на челу са г. Цветковићем. Ја рачунам да ова Влада може мирно да спава докле год има тако чврсту и сигурну већину! Та је Влада у својој Декларацији јасно и гласно нагласила да хоће нов политички правац у земљи. Хоће да изведе и утре пут ка споразуму са Хрватима и најзад да ликвидира досадашњи режим диктатуре и реакције. Све су то, господо, лепе фразе, то су лепа обећања. Али ипак ја морам једно напоменути да се та нова влада на једну брзу руку појавила опет из крила ЈРЗ. А ја мислим, господо, по мом дубоком уверењу да се из тог извора тешко може очекивати нешто сигурно и нешто добро! Ова је Влада, према изјави у својој Декларацији, дошла са једном нарочитом мисијом. Она је ту мисију добила са меродавног места. И шеф моје странке г. Љуба Давидовић може бити задовољан, који је кроз читавих 15 година нападан са лева и десна за политику коју је водио ка споразуму са Хрватима, да су сада за ту политичку линију све странке у земљи, па је чак и Влада која је поникла из ЈРЗ ставила тај програм у своју Декларацију. Ова Влада по мом мишљењу има да буде брза у одлукама. Буџет што пре, политичке законе што пре, нарочито Изборни закон који треба да се донесе од стране Владе у консултацији и са вољством целокупне опозиције у овој земљи. Није потребан скупштински одбор, и ја се слажем са објашњењима г. др. Тупањанина који је дао Народној скупштини, јер се друкчије не може доћи до брзог решавања хрватског питања. (Један глас са деснице: Кажите до власти!) Да смо хтели власт не знам ко би пре био тамо. (Један глас из већине: Ко вам је нудио!) Људима који имају исправну кичму нико не нуди власт ове врсте, јер се зна да ти људи не ломе своје кичме тако лако.

Господо, на изборе се пошло са двома паролма. Опозиција са паролем народног споразума, а режим из кога је изашла ова већина са паролем против тог споразума. О тој простој и јасној ствари не може бити дискусије. И када се у мотивацији петорице министара навео као разлог признање неопходности народног споразума, логично је било и признање воље народне која је за тај споразум гласала. И да се је тако ишло ови наши разговори о буџету др. Стојадиновића били би изlišни. Али када је већ тако, чувајмо се да се забуне не праве веће. Пред нама су велика и тешка питања. Ви видите из предложеног буџета да се самом голом вештином ни један добар буџет није могао направити. Још мање ће се самом голом вештином решити један тежак проблем који није проблем цифара, него уверења, расположења и морала. Да се тај проблем реши мора се народна воља показати онаква каква јесте. Ова Скупштина није тело квалификовано да што решава у том погледу. Доста је ако не квари атмосферу, ако не замућује погледе, ако не буде сумње у народу да се ма у ком облику продужују методи др. Стојадиновића. Каже се да је он политички умро, и о томе и ми несумњамо, али трагови стоје. Из куће из које је изнесен мртав чини ми се да нису отворени сви прозори и његов задах још гуши. Нека се ова Влада одрече других великих мисија. Доста је ако почисти нешто од тога што није чисто, а правог чишћења ту не може бити без велике народне метле.

Др. Стојадиновић је успео да у овој земљи створи такав вашар, да је у њему изгубљено свако мерило за људе и за ствари, и бојати се да пример не зарази и друге. Ви читате из новина како деца, која иду на гангстерске филмове, запаљују своје фантазије и беже од куће у авантуре. Доктор Стојадиновић убацио је много тог пустоловног и гангстерског, и зато је нужно сећи што брже и што дубље с тим методама. Са стране Владе одговориће се, да је с њима пресечено. Да, овде у изјашњењима са скупштинске трибине, али ја бих волео да ми Министар претседник и Министар унутрашњих дела такву једну изјаву учини окружен својим бановима и среским начелницима, који и ових дана још суде тако зване изборне кривице оних, који су гласали за др. Мачека. А разлози за оптужења су свакојака, најчешће је то т.зв. стварање племенског раздора и цепање државе. А има случајева да се у истом селу кажњава једанпут по 40 људи за мучење стоке. Ја бих молио г. Министра унутрашњих дела, а г. Министар није сада овде, да једним строгим расписом среским начелницима каже, да он жели, да се престане исто тако и са мучењем људи.

Говори се о тако званим предусловима за решавање питања народног споразума. Први је предуслов уздизање вере у народу, да се најзад полази правим путем. Народ јасно види, који је то прави пут. Он зна да је решење хрватског питања условљено преустројењем укупног државног живота, враћањем слобода народних. Једно без другога не може. (Гласови на левици: Тако јест!) И ако би се пошло на тај пут решавања великога хрватског питања без увиђања да је оно везано за народну владавину, могло би се десити, да се још једном на пола пута између Београда и Загреба стане. То би било врло опасно. Јер ми на овој страни, Срби, који смо претурили преко главе

много штошта, дочекали бисмо да претуримо и још кога сутрашњег Милана Стојадиновића. Али они с оне стране не би своја решења доносили том мирном филозофијом. Ја не смем ни да помислим, шта би ову земљу коштала једна нова лакомислена полутанска политика, која би мислила да у решавање таквих проблема може ући са вештином политичара, а не са наслоном на снаге народа. Велики народни проблеми тако се нису решавали ни раније, а једна нам мајка, како бисмо прошли, када бисмо у њих пошли без окупљених народних снага. Јер, ако не можемо данас створити преко ноћ велике људе, из данашњег малог поколења, можемо и дужни смо окупити велику снагу народу.

Не заборавите, господо, да народ није данас оно што је био пре неку годину, па чак ни оно што је био пре годину дана. Данас је велика узбуна светска узнемирила све главе, и мене мој браћо црногорски од прве пита: шта мислим не о изјавама ове Владе, него шта мислим о говору Рузвелтовом, а раније је питао шта мисли Русија. Народ осећа да се крупне ствари крећу у свету, и да је у тој бури и наша судбина у питању. И зато се народ пита, шта је с нама, куда идемо и како идемо. Јесмо ли свесни озбиљности ситуације и одговорности свих оних, који се политиком баве и у име народа говоре.

За то понављамо: прекраћујмо говоре у овој овако сабраној кући, прекраћујмо их и ми и Влада. Што пре у чисту ситуацију, што пре пред народ, што пре у поштено, јасно изјашњење о свим питањима, која су пред нама, што пре у тражење решења, што пре у постављање чврстих темеља мира и спокојства овој земљи.

Разуме се да ћу гласати против овог буџета, као што би против њега гласао, мислим, и данашњи Министар финансија, да није морао на њега ставити свој потпис. (Одобравање и плескање на левици).

Potpretsednik Alojzij Mihelčič: Има рећ народни посланик Abdulah Ibrahimpašić. (Ћује се: Није ту!) Пошто г. Ibrahimpašić није овде, сматра се да је одустао од рећи.

Има рећ народни посланик др. Ђорђе Марковић.

Dr. Đorđe Marković: Господо народни посланици, Декларација Кралјевске владе је кратка, али за то снажна и одлучна, па ћу се ја у своме говору ограничити једино на ту Декларацију, а специјално на хрватско питање. Као што рекох одлучио сам да говорим о нашем најважнијем унутрашњем политичком питању, које је данас постало државно, а то је питање решавања хрватског проблема, па са обзиром на деликатност тога питања изјављујем да говорим у своје име.

Ћули смо Декларацију Кралјевске владе којом можемо бити потпуно задовољни, јер од нашег Уједињења па до данас ово је прва Влада, која је јасно признала да већ 20 година постоје код наше браће посебни погледи на темелјне проблеме државне политике, а исто тако од особите је важности за ову Декларацију, да постоји један пасус, који до данас није био ни у једној Декларацији режима.

Тaj пасус говори, да се мора водити рачуна о важним моментима историјске прошлости и да споразум о хрватском питању неће бити више тактизане него програм државне политике. Овај део Декларације на-

правно је снажан дојам на политичке кругове у свима хрватским крајевима.

Овој се Декларацији од стране наше браће Хрвата ставља једна врло важна примедба, а то је, како ће се извршити организација наше државе као и начин како би се имало провести то ново уређење наше државе, јер уређење државе јесте проблем државне политике, а ово се не види у Декларацији Кралјевске владе.

Ја сам, господо народни посланици, у овом високотом Дому, а у прошлогодишњој буџетској дебати поздрављено склопљени споразум између г. др. Маћека и Удружене опозиције којом сам приликом нарочито нагласио да сам уверен, да ће оно дело, које је било започето у Фаркашићу бити довршено мудром политиком наше странке, па сада са нарочитим задовољством могу констатовати, да је дошао тај момент доласком г. Драгише Цветковића за Претседника Кралјевске владе.

Ја овде морам нагласити, господо народни посланици, да је од особите важности, да је г. др. Маћек после погибје пок. Степана Радића и другова у некадашњој Народној скупштини данас признао јединство државе, признао владајућу династију, које питање он ставља изван сваке дискусије па макар и да тражи становите измене нашег унутрашњег уређења државе. Моје је мишљење да ништа не треба да буде сметња за решење хрватског питања, јер ако државне потребе траже темелјите промене њих треба спровести.

Не треба господо народни посланици, заборавити да су Хрвати од своје слободне воље, а са пуним поверењем у демократски српски народ ушли у нашу данашњу заједничку државу, верујући да ће у нjoj наћи равноправност, да ће наћи једнакост и слободу као и све услове не само за своје одржање, него и за свој напредак и благостанје.

Није тајна да се наша браћа Хрвати нарочито осећају господарски подвлашћеним, а ништа им bolje није ни у привредном погледу. Ако узмемо само за пример Поштанску штедионицу одмах ћемо установити да у њеном Надзорном одбору који врши функцију Управног одбора не постоји ни један Хрват иако има 7 тих чланова. Од 13 виших чиновника код Централне има само 3 Хрвата, а међу директорима подружница нема ни једног Хрвата. Као што је овакво стање код Поштанске штедионице ништа није bolje ни код Народне банке. Од нашег уједињења па до данас никада на челу Народне банке није био Хрват, а у Управном одбору од 23 члана само су 2 Хрвата.

Ако се направи упоређење и у погледу давања кредита, мора се признати да су хрватски крајеви сразмерно добивали врло мало тако да су у времену кризе загребачки привредници били присиљени да узимају zajmove од приватних банака плаћајући по 15 и 20% камате док су привредници из других крајева наше државе добивали од Народне банке веће кредите, а плаћали само по 5% камате.

Ово истићем нарочито зато што се последњих дана ово питање расправљало у загребачкој штампи.

Нарочито се опажа велико незадовољство код наше браће Хрвата у Загребу у погледу одредбе Финансијског закона од 1938/39 године код § 18, таč. 5 тога Закона којом су одредбом била поништена грађанска права да могу тражити повратак плаћеног пореза који им је protuzakonито наплаћиван више година а што се види из таč. 4 § 116 citiranог Закона. Све ове protuzakonitosti чинјене су у корист појединих општина које су protuzakonито наплаћивале разне прирезе код зграда иако је то било изриком забрањено

čl. 37 Zakona o neposrednim porezima. Ovaj i ovakav postupak kao i odredbe navedenog Finansijskog zakona sa nezadovoljstvom tretiraju u Zagrebu da se to čini namerno prema Hrvatima ništeći jasne ustavne odredbe i to od strane onih koji tvrde da su čuvari Ustava koji se ne sme menjati, a oni ga menjaju jednim finansijskim Zakonom.

Sve ovo što sam izložio kao i mnoge druge nepravde glavni su uzroci da su danas Hrvati u tolikoj meri nezadovoljni, pa je potrebno da Kraljevska vlada sa potpunim razumevanjem i ljubavlju nastane da se hrvatski narod jednom zadovolji.

Nakon izjava koje smo do sada čuli sada treba da sleduju dela jer reči znaju i da varaju dok kod dela toga nema. Poznavajući veliku volju i raspoloženje našeg uvaženog Predsednika Kraljevske vlade ja sam uveren da će on u najskorijem vremenu pokazati i dela.

Treba, gospodo, jednom da prestane sila, treba da se uklone prevare i da se ozbiljno pristupi rešavanju hrvatskog pitanja.

Ja sam vrlo zadovoljan što sam ustanovio da i sama današnja Kraljevska vlada priznaje ono, što sam ja u prošlogodišnjem budžetskom govoru tvrdio da postoji — hrvatsko pitanje.

Radi hitnosti rešavanja hrvatskog pitanja neophodno je potrebno da se Kraljevskoj vladi od strane Narodne skupštine da ovlašćenje, da ona izradi uredbe sa zakonskom snagom, koje će se odnositi na političke zakone, na Zakon o štampi, na Zakon o zboru i dogovoru te Izborni zakon, a Kraljevska vlada da te zakone izradi dogovorno, tako da budu svi zadovoljni, pa i Hrvati da se na taj način hitno dode do novog izbornog zakona, a posle istoga da se današnja Narodna skupština raspusti, tako da u buduću Narodnu skupštinu uđu narodni poslanici sa pravim izražajem volje naroda. Naročito naglašavam da postoji neraspoloženje kod hrvatskih političara sa onom odredbom Finansijskog zakona koji se danas nalazi pred Narodnom skupštinom, jer smatraju ako bi se traženi politički zakoni rešavali kako je to predviđeno po Finansijskom zakonu za 1939/40 god. da ih rade Odbori Narodne skupštine, da bi se na taj način odugovlačilo rešavanje hrvatskog pitanja kome je Kraljevska vlada pridala osobitu važnost u svojoj Deklaraciji pa se nadaju, da će Kraljevska vlada radi hitnosti hrvatskog pitanja ovo izmeniti i učiniti onako kako oni to žele.

Gospodo narodni poslanici, hrvatsko pitanje — pitanje je delotvorne ravnopravnosti Srba, Hrvata i Slovenaca u našoj državi. Oni je sačinjavaju i svaki od njih ima pravo da traži, da se u njihovoj državi na delu provede potpuna njihova ravnopravnost i to: kako na političkom, finansijskom tako isto i na socijalnom i prosvetnom polju, tj. na čitavom području državnog života. Sve ovo nisu hteli razumeti predašnji režimi pa je zato iskrslilo hrvatsko pitanje, pošto se u preteranom centralizmu hrvatski narod našao podvlaštenim, jer se nije vodila dovoljna briga o njegovom duševnom, telesnom i imovinskom integritetu, pa je usled toga na svima linijama hrvatski narod bio potpuno potisnut od vlasti, pa usled toga nije ni mogao steći osećaj da je ova država i njegova država.

Treba jednom da se prekine sa prošlošću koja je zaboravljala da je najjači oslonac svake države pravda za sve njezine građane, pa treba učiniti sve da stvorimo od Kraljevine Jugoslavije jednu pravnu

državu u kojoj će vladati siguran i pouzdan pravni poredak koji je uvek i svagda jedini i isključivi uslov za napredak, dobrobit i blagostanje naroda, a to možemo očekivati da će današnja Kraljevska vlada stvoriti kada bude rešila naše državno hrvatsko pitanje.

Gospodo narodni poslanici, moram iskreno priznati veliku vrednost naše braće Hrvata za našu zajedničku državu jer ne postoji prava veličina naše države sve dotle dok ne bi svi njezini građani mogli celom svojom snagom i ljubavlju poraditi na njenoj konsolidaciji, na njezinom razvoju, na njezinom snajženju, a to može biti samo u tome slučaju ako budu u našoj državi svi njeni građani potpuno ravnopravni u vođenju državnih poslova, u vršenju njezinih vlasti te na taj način delotvorno saznali i osetili da je Jugoslavija i njihova država.

Ima zlonamernih ljudi koji nastoje da prikažu kao da ne znaju šta Hrvati hoće, pa usled toga nisu ni raspoloženi da se rešava hrvatsko pitanje. Tim se osobama može jasno kazati, da Hrvati znaju šta hoće a naročito da ne traže ništa ono, što je tude, već zahtevaju da im se prizna njihov narodni individualitet, i da im se ostvari puna ravnopravnost u državi, a koja je potrebna u interesu srpskog i slovenačkog naroda, radi opšteg dobra, i blagostanja svih građana u državi.

Priznajem i ja sa svoje strane srpski, hrvatski i slovenački narodni individualitet, i tvrdim da je to ono ishodište iz kojega se ima rešiti hrvatsko pitanje, na sreću i zadovoljstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, pa i same naše države kao celine.

Hrvati hoće ovu našu državu, oni žele da naša zajednička država bude što moćnija i uglednija, ali je njihov zahtev u prvom redu taj, da u ovoj našoj zajedničkoj državi budu potpuno ravnopravni i da im se osigura udeo u vlasti, te na taj način da Hrvatskom narodu bude osiguran i njegov duševni, telesni i imovinski integritet. (Pljeskanje na levo i u centru).

Iz Deklaracije Kraljevske vlade vidimo da je hrvatsko pitanje postalo problem ove države, pa se prema tome mora pristupiti i njegovom ozbiljnom rešavanju, te da ne budu samo reči koje smo slušali 20 godina, već dela, a naročito kod ovoga rešavanja u prvom redu mora da postoji poverenje, jer je to glavni uslov sporazuma, koji daje snagu i veličinu ove države.

Ja sam, gospodo narodni poslanici, potpuno uveren da će današnja Kraljevska vlada u najskorije vreme svojim uspešnim a iskrenim radom doneti unutrašnju konsolidaciju naše države, i na potpuno zadovoljstvo celoga našega naroda rešiti ovo naše najkrupnije unutrašnje političko pitanje hrvatsko, o kojem rešenju zavisi i opstanak same države, te da se na taj način stvori takvo zadovoljstvo u našoj državi da ćemo s pravom moći kazati zadovoljan narod stvara čvrstu državu.

Izjavljujem da ću glasati za budžet. (Odobrava-nje i pljeskanje).

Predsednik Milan Simonović: Ima reč narodni poslanik g. Pavle Jovović.

Павле Јововић: Господо народни посланици, пре неколико месеци навршило се пуних 20 година, од онога историјскога дана за све Јужне Словене, када је у Београду Врховни Командант славне српске војске Витешки Краљ Александар I Ујединитељ... (Једнодушни повици: Слава Му!)...

прогласио ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца у једну државу. Прогласио је остварање великога сна, вековних идеала, наших генерација.

Тај дан био је најрадоснији дан у историји нашега народа. То ослобођење и уједињење дошло је после великих и надчовечанских напора нашега народа. Генерације и генерације су се бориле мачем и пером, да се једном дође до овог што смо доживели. То ослобођење и уједињење дошло је после сјајних победа храбре српске и црногорске војске као и југословенских добровољаца. Ни један народ није тако скупо платио своје ослобођење као наш народ. Али се ни један народ није тако јуначки борио за своју слободу као наш народ. Није се само борио кад је био на војној дужности. Борио се свагда и у свакој прилици, борио се када је у цркву ишао, борио се кад је ишао на њиву, борио се кад је славу славио, борио се кад је у сватове ишао. Дизале су се буне, дизали и устанци. Народ је гледао како му се куће пале, гледао кад му најмилије убијају. Борио се и гладан и жедан, го и бос, борио се са далеко јачим непријатељима. Од својих пријатеља био је остављен. На његов су се рачун други ширили. Све је то трпео и подносио, али никада није клоноу. И када оружани народ све то сврши, он се врати своме плугу а остави политичарима да уреде и очувају оно што је створио. Како је он предао — знамо; а како су политичари уредили — то знамо. И двадесетогодишњица нашег уједињења прође нечујно. Рекох, нечујно, али није баш нечујно сасвим.

Истина, тог дана наш народ није славио јубилеј своје слободе и свог јединства.

Тај дан, 1 децембра 1938 године, нажалост, нисмо провели у песми и веселу, у слози и љубави како би требало. Тога дана се нисмо сетили толиких жртава палих за нашу слободу. Тога се дана нисмо сетили толиких наших живих бораца знаних и незнатих. Али смо ми, нажалост, тога дана вршили један други посао. Тих дана је једна читава политичка организација, потпомогнута од управних власти, називала другу групу народног споразума за издајнике ове државе.

Није се водило рачуна ни о чему, па ни о интересима државе, јер ваљда није у интересу државе, да се 50% и више од целокупног становништва огласи за издајнике! Није се водило рачуна ни о томе, да су се тамо налазили људи, који су све своје жртвовали да се до слободе дође.

То се десило у Југославији. Назвали су издајницима оне који су хтели споразум, који су хтели и желели да у нашој земљи дође до споразума и да завлада ред, љубав и слога. И што смо поред свега тога, и поред свега залагања политичара заједно, имамо да захвалимо Богу и ником више.

Господо народни посланици, потпуно је оправдан обичај да се у току буџетске дебате погледа и општа политичка ситуација. Државно буџетирање носи изразити политички карактер, и зато је ред да претставници народа кажу своју реч, разуме се под претпоставком, да се води рачуна о њиховим сугестијама и критици, а не, као што је до сада био чест случај, да их нико ништа не пита и не зарезује. (Јоца Георгијевић: Како о чијим, Пајо!) Јесте, ја мислим да се о твојој речи никад не води рачуна, јер стално прижељкујеш на министарску столицу, али никад нећеш на њу сести!

(Живота Милановић: Немој тако!) Кад то каже он мисли да је његова реч важна. (Јоца Георгијевић: Боже сачувај! — Жагор.)

Време у коме живимо веома је бурно и пуно тамних изгледа. Широм целог света ври и кључа, и сви ми морамо да будемо свесни, да нашој земљи нико не може сасвим сигурно да зајемчи, да ће бити поштеђена у том ковитлацу, који се већ осећа у Европи.

Ако има и таквих који упорно тврде да се све што се у свету догађа нас не тиче, онда су ти вајни мудраци или обични политички слепци или непријатељи ове земље, који намеравају да успавају нашу пажњу и да учине све, да нас евентуалне недаће нађу неспремне. То исто важи и за оне који су до недавно веома мучно и наметљиво узвикивали а сада далеко тише, скоро шапатом тврде да смо ми окружени само пријатељима и да према томе можемо спокојно да дремамо. Није, господо, данашње време погодно за дремање, па чак и кад би било тачно да се око нас све сам овејани пријатељ, који нам добро жели, налази! А и не може се, господо, дремати док и до нас допиру тутњаве ратова.

Међутим, чак и када би све било обратно од тога т.ј., када би у Европи и у свету владао прави мир, благостање и добра воља, када би и ми били окружени све самим анђелима, чак и онда би нама морало да буде хладно око срца, чим бисмо погледали шта се све дешава у нашој души. Сви ви, господо, већ поодавно знате да код нас није све у реду, ма да су многи од вас годинама послушно повлађивали разним величинама које су данас, срећом, тако сићушне, повлађивали им да је тобоже код нас све постављено на своје место. Наша држава постоји већ 20 година, а за тих 20 година ми не само да нисмо решили сва она питања која су нам се нужно постављала још 1918 године, већ смо их, шта више, још више заплели, а године су донеле још и друга питања која такође нисмо окончали у корист народа. Јер, господо, ако се једно питање скине просто с дневног реда и влада прогласи да оно више не постоји, то заиста није никакав доказ да оно заиста и не постоји више. То само значи да је оно решено против народних интереса, или још тачније: оно уопште није решено, већ је само још више заоштрено. А за ових 20 протеклих година само су се тако решавала наша горућа животна питања, па онда и није никакво чудо да смо ми све до данас мање више тапкали у месту.

Прошли избори су се скоро у дан поклопили са двадесетогодишњицом Уједињења и у место да те дане широм целе земље прослављамо две плодноне деценије јединства, сваки иоле поштен грађанин ове земље, па макар и не био политички опредељен, морао је да конститује да смо ми разједињени. Милан Стојадиновић са својом дружином има поред свих недела и штета које је нанео овој земљи само једну једину заслугу коју му не треба порећи, а то је, да су избори које је он на себи својствен начин спроводио, показали да је куцнуо последњи час за споразум, за искрен и потпун споразум, и да свако одлагање и изврдавање може да одведе само у суноврат. И наша данашња политичка стварност стоји у знаку тог споразума. „Генијални државник“, „спасилац“, „велики финансијер“, „вођа“ — да наведем само не-

колико од безброј титула прошлог Претседника владе чије ће име остати по злу незаборавно у народу, није данас више ни генијалан, ни државник, ни спасилац, ни велики финансијер, ни вођа. Скоро сви ви који сте му до пре месец дана устајали када се овде појави, правите се као да га не примећујете када се тихо ушуња у ову дворану и седне окружен бедним... (Бурни протести у центруму и на десници. — Жучно објашњавање између посланика са левице и деснице. — Бука и граја.)

Pretsednik Milan Simonović: Prekidam sednicu.

(Posle prekidan).

Pretsednik Milan Simonović: Molim gospodu poslanike da zauzmu svoja mesta i da se umire! Molim g. govornika da nastavi svoj govor.

Павле Јововић: Када су целом Југославијом лепљени плакати, којима смо ми називани „издајницима”, па чак кад се то каже и једноме Љуби Давидовићу, који је јединца сина дао за ову земљу, нико не сматра да је то уведа, господо. Кад се у овоме Дому говори за све бивше претседнике Владе, — ни један мој није био — да су политичке... ви се онда не буните, а кад сам то казао ја, ви се буните! (Велика граја, жагор и протести на десници).

Господо, да будемо начисто: уплашити ме не можете, а убити ме можете. Ја, господо, нисам имао намеру да вређам никога, али сам хтео да видим вашу осетљивост, па да метнете руку на срце и сетите се како је нама са ове стране кад нам тако што добацујете. Ја, понављам, нисам имао намеру никога да вређам. (Гласови: добро је, прима се).

Пад Милана Стојадиновића и слом његове противнародне политике морао је да дође, јер је постало већ очевидно да влада којој је он на челу и која спроводи његову политику има као свој главни задатак изигравање народних захтева, занемаривање насušних потреба, роварење по путањама које воде ка споразуму, укратко: све брже завођење једне отворене и опакe тираније.

То народ није хтео, јер је наш народ, господо, надахнут демократским осећањима и начелима. Избори од 11 децембра показали су да народ, упркос грубом терору и осталим пресијама, није хтео да пружи подршку др. Стојадиновићу. Др. Стојадиновић је истина у овом истом Дому, одмах после избора, математички доказао да има огромну већину и да је народ скоро листом за њега. Али нам се чини да се овај, иначе добар рачуница овога пута преварио у рачуну. Ево вам једне рачунице, коју сте баш ви објавили. Влада је на прошлим изборима добила милион и шест стотина хиљада гласова. Опозиција је добила милион и четири стотине хиљада; није гласало 1,041.000. Под претпоставком да су и једни и други дали своје гласове добровољно, имамо опет и ову трећу групу која није гласала, а чији гласови износе милион и четрдесет и једна хиљада. Не тврдим да би ти сви кад би изишли на гласање, гласали за г. Стојадиновића или опозицију, али ако би изишли, од тога би бар пет стотина хиљада гласало противу владе.

Из овог излази, господо, да влада г. др. Стојадиновића није добила већину него да је остала у мањини. А кад узмете у обзир оне силне претње које су упућиване бирачима као и ону изјаву господина Претседника владе, која се тицала три

стотине хиљада чиновника, којима је он поручио да не могу остати у државној служби ако буду гласали за г. др. Мачека, онда вам може бити јасно да ли је влада добила већину или није. Признајмо, зато, да није добила већину.

Господо, ви се сада узрујавате кад ја говорим о др. Милану Стојадиновићу овако жучно као Црногорац. Он је назван највећим Црногорцем. Њему су, господо, Црногорци дали поверење онда кад га он није могао добити нигде на другоме месту. Два пута су они напустили своје политичаре, једанпут чак и Тому Ораховца који је некада овде отварао Народну скупштину, а који је јуче склопио очи, напустили су њих само да своје поверење поклоне господину Стојадиновићу. И тај г. др. Стојадиновић, кад је дошао до највеће власти и силе, он се, господо, не само одрекао Црногораца, него их је чак и прогањао како нико пре њега то није радио.

Господо, ја нисам био очевидац, али сам чуо кад су Николи Пашићу викали „доле”, он им је казао: „Хвала пријатељи! — Ја се борим за то да ти можеш једном Претседнику Владе да вичеш „доле!” Али, кад је др. Милан Стојадиновић дошао у Никшић, он је наредио да се 700 грађана из среза Никшићког похапсе. Је ли то државник? Хапшени су судије, лекари, адвокати, студенти, ђаци, сељаци итд. Ако ме запитате, господо, шта су они то у Никшићу радили, шта је то тамо било, да се толики људи похапсе; да ли је ко убијен, паде ли чија глава, удари ли ко на надлештво, поцепала ли се нека државна застава? Од свега тога ништа није било, сем што је народ викао: доле, доле, доле! (Славко Ратковић: Ја сам био ту, викали су: Живео Стаљин!)

Слушај Ратковићу, ти ако си био тамо, ти ниси чуо ништа, него си сањао оно од чега се бојиш, јер да су то они викали заиста, они би били кажњени по Закону о заштити државе, који је много строжији, него су викали само: доле!, због чега су само полицијски кажњени и ништа више.

Какви су докази били противу тих људи? У Срезу даниловградском одређен је један полицијски писар да утврди ко је био у Никшићу, и само та његова констатација, да је дотични био у Никшићу, то је био довољан доказ да се дотично лице ухапси и казни. На основу таквих доказа отпуштани су судијски приправници.

Господо, није реч о благонаклоној попустљивости, већ о праву народа. И, најзад, не може бити говора ни о каквом ценкању и погађању, споразум није никакав купопродајни уговор, већ је споразум. То треба добро да утве сви они који макар и по тајно још увек дубоко верују у свемоћ милановштине и сличних политиканских марифетлука. Данас, када народ преко својих правих претставника узима реч, сви партизански кортежи треба да знају, да је за њих веома неповољна коњунктура и да сваким својим врдањем и изврдавањем могу само да нанесу штете овој земљи, и то далеко веће него што они у својој политичкој кратковидности могу да назру.

Господо, данас чак и они од вас, који су ћутали о Хрватском питању или га чак безочно негирали, умилјато изјављују да су за његово решење. Ми знамо шта је узрок том вашем преображају, али оставимо, бар за сада, то на страну. Чињеница је да смо данас скоро једнодушни да Хрватско пи-

тање постоји, и то постоји у веома заостреном облику, а такође смо једнодушни и да га требамо решити, па сви и изјављују, искрено или лицемерно, да га треба решити на корист и српског и хрватског народа.

Но погледајмо, господо, мало поближе у тај наш политички чвор, који је далеко чвршћи од Гордијевог чвора, јер ма да се је покушало, још ником није пошло за руком да га на силу пресече. Неизмерна је неистина да је у нашој земљи све у реду, да мед и млеко тече а да су само Хрвати незадовољни, па када и они буду задовољени имаћемо код нас остварен прави правцати земаљски рај. Поред хрватског питања постоји и читав низ других питања политичког, социјалног и привредног карактера. Али је то исто хрватско питање органски срасло са читавим низом других друштвено политичких питања, која посредно или непосредно задиру у живот читаве ове земље. Нити ова питања могу да се издвоје и независно решавају од хрватског, нити пак хрватско питање може да се са успехом оконча мимо њих. Ово што сам рекао никако се не сме тумачити као да поричем специфичан карактер хрватског питања, не могу се ове моје речи извртати тако, као да сам ја тобоже рекао да се хрватско питање, може да сведе на нека друга питања, нити ми се сме подметнути да сам овим хтео да му умањим важност. Од свега тога ни помена нема.

Хрватско питање је средишни проблем наше унутрашње политике, управо зато што се налази у центру читавог сплета друштвено-политичких проблема, неизоставних приликом наших унутрашњих сређивања, па ако хоћете и судбоносних по будућност наше земље.

Када буде дошао ред да се говори о стварању конкретних предуслова за решење хрватског питања, говорићу о свему овоме подробније, а сада се ограничавам на најужније.

Господо, дозволите ми, да се као народни посланик из Црне Горе осврнем и на прилике које у њој владају. Знам да вас то много интересује, а то сте показали јуче вашим присуством, а то се види и из говора појединих посланика по томе питању. (Чује се: Интересујеш се само за Црну Гору). Ја се интересујем за све крајеве ове наше земље, јер сам посланик за све крајеве, а ја сам ретко кога чуо да говори о економским и привредним приликама и за друге крајеве већ само за његов. Прво ћу нешто рећи о политичком питању Црне Горе. Црногорци су преко своје велике Народне скупштине, одржане у Подгорици 13 новембра 1918 године, донели одлуку да се Црна Гора са братском Србијом уједини у једну државу под династијом Карађорђевића... (Чује се: Тако је! — Пљескање)... те тако уједињена ступи у заједничку Отаџбину нашег троименог народа, Срба, Хрвата и Словенаца. Ова је одлука донета једногласно и без икаквога притиска, она је дошла као плод петвековног идеала Црногораца.

Она је остваривала све онове генерација и генерација, које су биле мријет навикнуте. У ту заједницу Црна Гора је ушла поносна и издигнута чела, ушла је у њу свесна да је све урадила и дала што се могло дати. (Жагор. Упадица). Ја овде нисам ништа изложио што није тачно.

Црногорци су у свима ратовима за ослобођење и уједињење улазили први и без разми-

шљања и оклевања. Црногорац се борио о свом руху и круху. Њему је било највеће задовољство кад је могао да нађе оружја и чебане да се бори за слободу и независност. За њега је то био идеал а не овоземаљско благо. Није се ценио онај који је имао већу имовину него онај који је у борбу уносио више храбрости и одважности. Црногорац је ишао у рат без обзира на године старости, без обзира да ли је био обавезан или не. Црногорац је ступио у све војске, које ратују против његовог пријатеља. Црногорца видимо у Америчкој војсци, видимо га у Енглеској, Француској и свима Савезничким војскама. Да не говоримо и о братској србијанској војсци, у њу су они ступали као у своју, јер нису у том погледу правили никакве разлике. Није било ниједног пука, ниједне батерије или четничког одреда где Црногорци нису били.

Сва црногорска омладина, која се за време ратова затекла у Београду, или ма где у Србији, ступила је одмах у добровољце, јер су сматрали да се боре за заједничке идеале. Црногорци су из Америке долазили о свом трошку да се боре за општу ствар. Али се према Црној Гори и Црногорцима од Уједињења до данас тако поступало као да се желело да се оно расположење и одушевљење, са којим су ушли у заједницу, измени. На сва питања се гледало тако да се прво умање заслуге Црногораца за стварање заједничке државе. Ишло се тако далеко, да су чиновници бивше Црне Горе стављани у гори положај него чиновници бивше Аустроугарске. Али, господо, није се успело да се то одушевљење поквари и Црногорци су данас сви 100% за ону одлуку, која је донета 1918 године. (Опште одобравање и пљескање и повици: Тако је! Живео!)

Када сте ми тако пљескали ја очекујем да ћете то одушевљење одржати и доцније.

Ја се надам, господо, кад сам од вас добио овај аплауз да ми нећете замерити, да вам не говорим опширно шта су Црногорци радили, него ћу прочитати једно шест стихова нашег највећег песника Његоша: „Што утече испод сабље бритке, што се нешће у ланце везати, што на праву веру не похули, то се сакри у ове кршеве, да бој бије и крв пролијева, за крст часни и слободу златну”.

У ово неколико стихова речено је све. Казано је не само шта је Црногорац радио, него и на ком се је терену налазио. Па природно је што је по остварењу националних идеала очекивао своје економско побољшање. То је оно што многа господода од вас, па ни г. Јоца Георгијевић, није разумео; казано је да се Црногорац налази у кршу где нема места да се прехрани и одржи. Чекао је Црногорац да ће они који управљају његовом отаџбином осетити и све његове потребе. Али како се за ових 20 година није ни једна влада бавила националним питањима и правом државном политиком, то је онда јасно да нису ни социјална питања узимана у обзир. Ни једна се влада није држала оног начела, да је држава јака само онда кад су у њој грађани задовољни. Ако је неком појединцу нешто и учињено, то још не значи да је решено питање сиромашног црногорског сељака, који данас гладују на срамоту целе наше јавности. Ја смело тврдим да у моме срезу нема ни 2.000 кг. кукуруза и о томе нико не води рачуна, а када

је дошло до хапшења, онда се је хапсило на стотине. (Глас са деснице: Нека купе!) Одакле да купе када је у Војводини повишена цена пшенице од динара 100 на динара 160, да би се помагао војвођански поседник, јер да је, наводно, дошао у кризу. (Јоца Георгијевић: Разговараћемо о томе у цифрама, а не демагогијом!)

Омладини црногорској није поклоњена никаква пажња, а искоришћује се свака прилика да се каже да је омладина црногорска комунистичка.

Међутим, господо, омладина из других крајева помаже се обилато за усавршавање у својим студијама, што ћу нарочито говорити приликом претресања једне ставке у буџету у појединостима. Слала су се на школовање у Француску деца корупционашких и милијонашких родитеља; а нико се није сетио да пошаље децу из ових кршева да би могли да се усаврше у науци те да помогну својој отаџбини и свом крају.

Један велики број Црногораца, око 25.000, пре рата били су у Америци и они су од своје зараде издржавали себе и своје породице. Али чим је објављен рат они су похитали да се боре за ослобођење и уједињење свога народа. По ослобођењу отаџбине хтели су се вратити натраг у Америку, али су им врата тамо била затворена и они данас таворе тешке дане без икаквих послова и зарада да би могли зарадити хлеба себи и својој породици.

Ја бих, господо, био радостан ако ми не верујете да говорим истину, да пошаљете једну комисију која би испитала какво је стање тамо, и ако не буде овако као што сам ја изнео, ја сам спреман да одмах положим мандат, а од вас не тражим ништа друго него да се једанпут окренете на оне бедне кршеве и на оне бедне људе који немају од чега себе и своје породице да издржавају. (Одобравање и узвици: Тако је!).

Онај приход који су Црногорци добијали из Америке нестао је. Других прихода нису добили, и они се данас у чуду питају: јесмо ли ми пасторчад ове земље или прави синови њени, који смо све жртвовали и прежалили све од Косова да се створи ова велика и моћна Југославија, јер не заборавете, господо, да је први камен темељац Југославији ударен 13 новембра 1918 године у Подгорици доношењем резолуције о уједињењу са братском Србијом.

Покушао је, господо, Црногорац после ослобођења да иде да тражи земље, да ради, да се исељава, управо не да се исељава него да се врати на огњиште својих прадедова, одакле је добегао у ове кршеве да сачува своје славно име и да се бори за крст часни и слободу златну. Али се је, господо, и у томе водила једна таква партизанска политика да то исељавање није ишло онако како интереси онога краја и наше миле отаџбине захтевају. Они су долазили у Метохију на оне шикаре и на оне утрине без икаквих сретстава и најпотребнијег алата да би могли да отпочну свој живот и рад, него су и оно мало прња и сиротиње која у ствари не претставља никакву вредност, али је за њих драгоцен, они су морали све то продати и са женом и 6 до 7 деце на каквом бедном форду са натовареним стварима у једном или два цака да се превезу у Метохију. И мислите, господо, да су после 200 километара пута наилазили тамо на какав пријем и одмор или на какву државну установу где ће им се казати: ти си до-

шао овде да се населиш и да радиш, да будеш будан чувар своје отаџбине, ево ти мало топле чорбе да се поткрепиш и одржиш душу.

Не, господо, ако је ко могао да се сам збрине и спасе он се збринуо и спасао, а ко није могао он је пропадао а после неколико дана долазили су црни гласови његовој родбини у старом крају: умрла жена, умрло дете, и онда можете мислити, какав је то утисак оставило на оне који су хтели да се селе. А било је, господо, много случајева који су се враћали поново у старе крајеве па кажу. Тамо немамо куда, дошао сам да оставим своје кости у своме родном месту међу својом браћом. Мени је неколико пута у Финансијском одбору добадио Јоца Георгијевић да Црногорци нису радише и да хоће окруњено. Да не прелиставамо даље, ништа више и да не говорим, ја г. Јоцу Георгијевића упућујем да прочита шта пише данашња „Политика“. Ево: „У свађи због земље погинула су два сељака а неколико их је рањено“. Ето, драги Јоцо, где се боре за парче земље а не за окруњено, него за црну земљу да могу да раде и да зараде парче хлеба. Аграрне власти нису стигле да расправе питање земљишта него су оставиле да то они сами расправљају пушкама и револверима. Нису убили староседеоца него су се тукли између себе зато што није решено коме ће земља да припадне. То доноси данас „Политика“ на четрнаестој страни. (Јоца Георгијевић: И ти мене, који годинама радим да се то питање рационално спроведе, баш нападаш!) Баш, господине Јоцо, зато што сте говорили у Финансијском одбору: ми тражимо радише. Ви сте казали да су у Војводини радни. (Гласови са деснице: Војвођани и јесу радни!) Зато су радници што су дошли на добру земљу. Покушало се, господо, и са насељењем Војводине. Али исто је оно стање које је тамо, исто је стање и овамо. Лепо је овде говорио у Финансијском одбору г. Ото Гавриловић, кад је казао да су насељеници доведени на мочварне пределе и насељеници су остављени сами себи, зато насељеништво тамо није успело. Насељавање Војводине ми морамо да захтевамо колико због једног решења економско-социјалног питања ове земље, толико и због решавања националног питања, јер ако хоћемо да је Војводина наша морамо је населити (Гласови из већине: То је увреда! Војводина је увек давала све од себе!) Ја вам кажем будите начисто да је можете тек онда очувати ако тамо населимо Црногорце и остале добровољце. У осталом, питајте г. Георгијевића како стоји у процентима. Ја нећу да говорим из националних разлога.

Господо, влада Милана Стојадиновића за четири године није дала добровољцима ни парче земље у Бачкој и Банату. Ова влада за четири последње године није населила никога, господо, а ево вам решење Министарства пољопривреде Бр. 66276 од 26 септембра 1935 године, где се Милићу Саву из Доњег Михољца додељује парцела у Панчевачком риту да се насели октобра месеца 1937 године, а таквих решења има 3800 а нико није добио. Потекло је једно питање од г. Јоце Георгијевића да се Панчевачки рит продаје. (Јоца Георгијевић: То није потегао Јоца Георгијевић, то је потегао Министар финансија!). Да ли, господо, у држави, у којој има 50% земљорадника који немају ни пола хектара земље, да ли је тој држави интерес да земљу продаје великопоседницима, а

да сељаци остану без парчета земље. (Јоца Георгијевић: Не великопоседницима, него сиротињи!).

Господо, ово је било за време управљања и министровања г. Светозара Станковића, бив. министра пољопривреде. Али, господо, зато што Светозар Станковић није додељивао парцеле, зато је Светозар Станковић добио мандат, и његова два синовца такође су добила мандате, али је национална ствар изгубила. (Један глас са деснице: Панчевачки рит мора прво бити прочишћен и учињен за обраду, па тек онда да се подели. Изнесите истину на видело!) Кад је Панчевачки рит способан да се издаје под закуп, онда је способан да се издаје онима, којима је досуђен. Они га траже у оваквом стању, у каквом се налази, и биће задовољни. Што ви адвоцирате за њих? Та аренда нека њима иде, нека они живе. Битку сте изгубили на свакоме пољу. Кад кажем шта смо урадили, ви пљескате. Ја не говорим само са црногорског гледишта, него са националног, а ја ћу потписати одлуку, да се ни један Црногорац не усели у Војводину, али вас питају Црногорци: да ли можете очувати Војводину сами?! (Глас са деснице: Не слажу се Црногорци с Вама, кад овако говорите!) Ја не говорим само о Црногорцима. Овај човек из Доњег Михољца је Хрват; ја говорим једнако за све Србе и Хрвате и за све оне, којима треба и траже рада. Ја сам за то, да се изврши аграрна реформа свуда од Ђевђелије до Триглава и од Зајечара до Јадранског Мора, и да се свакоме, који има више земље, него што може обрађивати одузме, а нека му се да у новцу еквивалент. Ја сам чуо овде, у овом Дому, да је Урош Недељковић казао, да у Мачванској ади има држава 5.000 хектара земље, које даје у аренду извесним повлашћеним лицима, само та повлашћена лица никад не дођу до тога, да ту аренду плате држави, него се нађу политички пријатељи, па им то ослободе и отпишу. Ја сам за то, да се дели и та земља и земља у Морави, и свуда, где ко има више од 20 хектара. Не велим да му се одузме цела, него нека држава реши то социјално питање, и нека им у виду бонова накнади, што им се одузима. (Један глас са деснице: Није то рекао Урош Недељковић!) Рекао је.

Pretsednik Milan Simonović: Gospodine poslanice, vreme, na koje imate prava, skoro se približuje kraju.

Павле Јововић (наставља): Пола сата ми је одузето.

Pretsednik Milan Simonović: Vi ste to izazvali. (Један глас са деснице: Pustimo ga da reši crnogorski problem! — Veselost).

Павле Јововић (наставља): Ја решавам национални проблем. (Одобравање.)

Ви сте казали, да је решење добровољачког питања, решено доношењем уредбе. Господо, није то уредба, то је увреда! Добровољци нису тражили паре, нису тражили бонове, него су тражили у својој слободној држави парче земље, да на њој раде, да се ту окују, да буду бурни стражари наше националне државе.

Када је Блаженопочивши Краљ Александар 1917 године казао да ће сви добровољци-борци добити по 5 хектара земље, онда је то Закон исто тако као што је Закон према коме Министар после 6 месеци стиче право на пензију. Господо, немојте

да мислите, да је један добровољац пошао због тога у добровољце. У добровољце се ступало раније, још 1916, 1915, 1912 итд., од 1917 године више их и није било. Нису они због тога ступали у добровољце. Нема никога ни код вас који би и за хиљада хектара ступио у добровољце. Али, има нешто друго, зашта су се они борили. Они су се борили за идеале. И знајте, господо, да добровољци не траже да им се плати крв и труд, него траже у својој слободној отаџбини да добију оно што им је потребно да се реши њихово социјално питање, да би могли да буду добри грађани и будни чувари своје државе за коју су крв своју проливали.

Господо, поред осталих занемаривања, постоји један факат да од уједињења, за читавих 20 година, из Црне Горе није био ни један министар у влади. (Један глас са деснице: Ено га сада!)... Сада сте нам дали Министра који је без буџета, који нема пара. А ви, господо, знате да се ради само у оним крајевима одакле су били Министри, па су се зато окупљали око њега, као што се ви борите за Министарство пољопривреде. У извештају Министарства пољопривреде половина се односи на пшеницу. А, господо, није пшеница главно питање пољопривреде, она је само може бити једно од тих питања али има и других врло важних... (Један глас са деснице: Ти говориш напамет!)... Ја говорим напамет што то добро знам, али све на основу факата.

Пројектована железница Јадранске пруге, која је утврђена 1928 године, скренула је са свога правца и не иде онамо да преко Пећи и Чакора веже Црну Гору за море или да веже Црну Гору за Јужну Србију, за Србију, за Банат, за Бачку, за Словенску Русију, и онуда куда је била пројектована. Та пруга је у последњем моменту окренута на другу страну, окренута је на Тузлу и на Бања Луку. Ја господо, немам ништа против Тузле и Бања Луке, али се и у Тузли и у Бањој Луци може доћи до железница, а у Црној Гори не може ни на коњу за читавих 6 месеци преко зиме.

Господо, Црна Грна као и Србија имала је потпуно право на ратну штету, али да видимо да ли је та ратна штета, да ли су те репарације искоришћене у корист Црне Горе. Не господо! Од те репарације прављен је и мост на Дунаву код Новог Сада, снабдевен је и љубљански универзитет, направљена је и прва радио станица у Љубљани итд. итд.

Свуда су те репарације ишле пре него у Црну Гору, па када смо ми говорили: Дајте и Црној Гори! — Они су нам казали овако: Вама нису потребне те пољопривредне справе. Па, господо, ако нама нису потребне пољопривредне справе, ви те справе набављајте и дајте онима којима су потребне, али нама нека они дају новац, да ми за тај новац купимо овце и козе које су нам потребне. Али, нама се ништа није дало. Онда се не чудите, господо, што тај народ вапије. Вапије од нужде, вапије од неправде која се према њему чини за читавих ових 20 година.

И онда се не чудите што је један стари Катунјанин казао овако: „У малој кући свакоме је топло, а у великој кући топло је само ономе који је близу огњишта“. Шта то значи? То значи то, да ко је близу владе, ко има свога министра у влади, тај је нешто извукао. Зато сам чуо једну паметну из-

јаву једнога мог колеге из Словеначке, приликом дискусије о буџету у Финансијском одбору, који ми је рекао: „Наша је жеља да Министарство грађевина увек буде наше“. Па и моја је жеља велим, господо. Кад на то, један мој брат из Босне каже ми: „Немамо путева“ а ја му велим: „Драги пријатељу посаветуј ти твога др. Спаху да напусти саобраћај а нека добије Министарство грађевина па ће направити путеве и то онако како је изградио и железнице кроз Босну и Херцеговину.

Господо, али ако се не ради ништа у Црној Гори ради се у другим крајевима. А ви мислите, господо, да онај сељак не зна и не чита ништа, када се рекламира и каже: Ми смо изградили луксузни пут од Суботице до Београда, од Београда до Цариброда, пут такав немају остале западне силе. Тај пут, господо, кошта милијарду динара, а замислите, господо, да се милијарда динара поделила на 10 година по 130 милиона шта би се све могло да уради. Мој друг Јоца Георгијевић каже ми да је тај пут направљен из обавеза према иностранству, „на бази међународних обавеза“, како он каже, а ја вас питам које су то обавезе јаче од обавеза својим грађанима, од обавезе да им се да прилика да зараде парче хлеба. Јер само јак и задовољан грађанин може да брани земљу а не брани њу иностранству.

Прво, господо, да изградимо крчанике у целој земљи, — не путеве него крчанике ми тражимо, — па онда да правимо луксузне путеве. Али имате места по 70 километара удаљених од пута тако да људи умиру и не могу да дођу до лекара, да се спасу од болести зато што немају путева, на жалост и срамоту после толиких утрошених кредита.

Господо, прошла влада се хвалила тиме како је раздужила сељака па њу се ја послужити само изјавом бившег председника владе коју је дао приликом говора у Петровграду а у којој је казао да је држава за 6 срезова богатог Баната утрошила 200 милијона у циљу раздужења сељака. Они моји у Црној Гори читају ово испод великих наслова у „Времени“ па кажу: „Брате Павле, шта се ово ради?“ — Па ево видите шта се ради, кажем ја њима. „А како су нас раздужили?“ питају они мене. Питао сам председника подгоричке банке колики су дугови у свих 8 срезова Црне Горе па ми је одговорио да ти дугови износе 17 милијона динара. Питао сам га затим у коликој мери држава учествује у раздужењу сељака, па ми је одговорио да учествује са 1/4. На то сам му рекао: „Де израчунај, паметан си човек, држава је утрошила за Црну Гору динара 4,250.000, а у богатом Банату за 6 срезова 200 милијона динара.“ Ето, зашто сте дочекали Председника владе са помпом, са четворопрежним колима, са аутомобилима и са железницом, а зашто су опет у Црној Гори викали: Доле!

То није раздужење. То је богаћење богатога на терет опште државне касе. Јер је позната чињеница да су једнако на исти начин раздужени и они са пола хектара као и они који имају 75 хектара земље. Ми смо имали један добар пропис српског грађанског поступка, то је § 471, који је сваком сељаку загарантовао био 5 дана ораће земље.

Predsednik Milan Simonović: Gospodine Jovoviću, ja Vas upozoravam da treba da završite, jer je Vaše vreme već isteklo.

Павле Јововић (наставља): Ми смо требали да донесемо Уредбу такву, да свакоме заштитимо

5 хектара, па онога до 5 хектара ослободити свих дажбина и дугова, онај до 10 хектара да плати половину дуга, а онај преко 15 хектара нека плаћа како зна и може. Ја сам био у оцачком срезу, па сам видео да је тамо Уредба раздужила оне који имају 70 хектара земље, а оне мученице девојке које су радиле у фабрикама и зарадиле по 4—5000 динара нису могле да добију из банака ту своју уштеђевину, да би се могле удати и свој дом засновати. Питам ја вас, да ли ово претставља раздужења земље, и да ли је због оваквога раздужења богатих требало сељака оставити трезвог и без икаквог кредита. Данас сељак не може да добије ни 100 динара да би могао своје дете да да у школу.

Господо, ако ово стање овако остане онда немојте се чудити зашто су Црногорци незадовољни оваквим радом, али вам поред свега кажем да нас ничим, па ни овако рђавим радом, нећете моћи одвојити од државне целине и заједнице, јер нам је та љубав највећа и најсветлија. (Пљескање на левици и на десници).

Ја вас молим да ме још мало саслушате. Ми имамо кредит од 4 милијарде за јавне радове. Од тога је милијарда и по за наоружање. Ако, и право је, и нека иде. Ми Црногорци смо давали све за оружје и за ратну спремност да би се борили за слободу. У своје време Црногорцима је главно имање представљало оружје, пушка и сабља; то је било главно богатство Црногораца. Због тога и противу овога кредита за наоружање нико ништа нема. Али они други кредити треба да се правично расподеле на све крајеве. Ради се и гради се на разним странама; од Краљева до Ваљева, од Тузле до Бања Луке. А свуда ту већ им саобраћајних веза и ако не увек директних. Неки пут мора ту само да се пређе из воза у воз. Сад се ради и нова пруга од Славонског Брода до Сарајева. Ту већ постоји железничка пруга, али је Министар саобраћаја Босанац па он подиже стару пругу, да би метнуо нову пругу. Зар је то право да ми Црногорци немамо никакву пругу, а да се у Босни подиже нова поред старе на истом месту? Нека се она стара пруга која се подиже донесе нама па ћемо ми бити задовољни. (**Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо:** Прву пругу у Црној Гори ја сам направио!) Јесте, и на то ћу Вам одговорити. Сад се ради велика железничка станица у Сарајеву. Прави се трећи мост у Марибору. То је коштало 17 милиона и 800 хиљада динара. Тамо се подиже трећи мост а нама се даје да се подигне смо једна ћуприја.

Ја ћу бити објективан, господине Министре. Док Ви поправљате пругу од Славонског Брода до Сарајева, докле остаје непромењена пруга од Подгорице до Плавнице. (**Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо:** То није државна пруга!) Јесте, то је државна пруга. Ја Вам гарантујем да је државна пруга по цену мандата!

Господине Министре, Црногорци су хтели јадранску пругу од Фоче на Црну Гору, на Билеће и Подгорицу, бар да се вежу директно са Београдом, а не стално да свраћају у Сарајево. Али, изгледа, да Ваша политика јесте да пруга од Фоче не иде даље, а она нам је потребна да се дође у Подгорицу и да се добије најкраћа веза између Београда и Мора преко Босне, Санџака и Црне Горе. (**Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо:**

А за чије време је израђен онај део пруге до Фоче? — Све што је урађено за Црну Гору, урађено је за мога времена! Господине Министре, пруга Билеће—Никшић стављена је у програм владе г. Богољуба Јевтића 1935 године. (*Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо*: Има много програма, али нема остварења, а ми смо ту пругу подигли!) Господине Министре, тачно је да сте Ви ту пругу довршили, али 1935 године, за време г. Јевтића, она је стављена у његов програм. (*Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо*: Ми смо је и почели и довршили!) На основу тог обећања из 1935 године, добило смо ту пругу. Што нам и сад, 1938 године, нисте обећали пругу Никшић—Подгорица? (*Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо*: Ја сам човек који не обећава, него који ради! — Бурно одобравање у центруму и на десници). Ми бисмо желели, Господине Министре, да радите. Али ми тражимо и обећања, па не добијамо сад ништа. (*Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо*: Ја не дајем обећања!) Још нешто, Господине Министре. На тој прузи Билеће—Никшић какви су вагони дати? Најгори! И верујте, господо, ... (Жагор у центруму). Ако вам је досадно, господо, изађите напоље, ја вршим своју дужност. На тој прузи, која је дуга 70 км, мислите ли да је запослен који Црногорац? Боже сачувај! О томе ће бити говора у буџету Министарства саобраћаја, где ћемо доћи до једног закључка, да је, према изјави Господина Министра финансија, вредност наших железница око 25 милијарди динара, а на Црну Гору не отпада више од пола милијарде динара, а требало би Црна Гора да их има бар у вредности за 3 милијарде динара.

Pretsednik Milan Simonović: Molim gospodina Jovovića, da izvoli završiti svoj govor.

Павле Јововић (наставља): Ми смо водили једну другу борбу, борбу за слободу и за независност, па нисмо имали времена да поправљамо путеве. Ми смо гледали како нам Турци пале куће, па нисмо хтели да променимо своје име и своју веру.

Да би се једанпут прешло преко незадовољства, и преко те националне срамоте, треба се окренути Црној Гори. Треба, господо, приступити израђивању Јадранске пруге, треба приступити исушивању Скадарског Језера, треба Црној Гори дати путеве; а нарочито треба Црној Гори дати воду, јер постоје крајеви где је потребно ићи по 4 до 5 сати, док се дође до воде. Шта значи бити без воде, не може се никад помоћу теорија и помоћу чиновника констатовати. Ја сам видео да је у буџету Министарства грађевина предвиђено за изградњу вода у безводним крајевима 100.000 динара. Ако бисмо тако радили, онда за 1.000 година не можемо снабдети Херцеговину и Црну Гору водом!

Pretsednik Milan Simonović: Ја molim gospodina govornika, da izvoli završiti svoj govor.

Павле Јововић (наставља): Господо, ја не бих извршио своју дужност према оним жртвама које су пале за време избора ако вам не кажем ову сушту истину. На правди Бога, без икакве потребе, на Данилов Граду 3. децембра пале су три жртве, господо, невинне, од којих једна девојка од 17 година, која се налази на клиници у Београду, Петра Ђуровић, Душан Ђуровић и Димитрије Шарано-

вић који је још у болници. Умрли Душан и ови повређени изјавили су да је то убиство извршио срески начелник и поднели тужбу и државни тужилац под К.З.П. 229 доноси одлуку да се срески начелник саслуша а пошто на саслушање није дошао, они су га тражили 9 децембра стражарно. Жандармериска станица га није упутила и тако тај човек још ни до данас није дао свој исказ по тако тешкој оптужби да је извршио убиство. Истина је и морам признати да је данашњи Претседник владе, кад сам му казао у чему је ствар, преместио тога начелника и поставио другог, али је једна друга чињеница толико тешка, што ћу вам сада казати: место да се тај срески начелник упути суду на саслушање Министар унутрашњих дела под бр. 87801 од 14. децембра 1938 пише акт Министру правде па каже: молим Министра правде да државног тужиоца Добросава Драговића пензиониса и иследног судију Марка Поповића који је тражио стражарно спровођење начелника, да би против њега повео истрагу. Пита се онда Црна Гора: зар се о нашој крви и оваквим неправдама овако води рачуна да се кривци не узимају на одговорност?! Немојте мислити да је тај срески начелник са стране. Не, он је Црногорац, али је то тај исти срески начелник који прописује себи у заслугу, да је на Белведеру погинуло осам Црногораца.

Pretsednik Milan Simonović: Gospodine Jovoviću, Vi o tome možete govoriti kod budžeta Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva pravde, a sada Vas molim da završite.

Павле Јововић (наставља): Господо, а сада да видимо како стоји ствар са самим буџетом. Буџет је повећан за 762 мил. динара. Ја сам присуствовао свима седницама Финансиског одбора и тамо сам чуо многе критике од ваших људи, па сам мислио: буџет пропаде! Финансија га искритикују, кажу не ваља али на крају изјаве: гласаћемо за буџет. Буџет је повећан за 762 милиона, што износи 6%. Приходи су овако распоређени: непосредне порезе 22%, посредне 25%, монополи 17%, привредна предузећа 32%, и разни приходи 2%. Господо, кад погледамо ко ово плаћа утврдићемо да сељак плаћа 8 милијарди 862 милиона динара. То сељак плаћа, а да видимо, господо, шта сељак прима. Сељак, господо, прима, тачно речено, свега 50 милиона: 16 милиона преко Министарства пољопривреде а преко осталих институција још 34 милиона. Дакле, сељак прима 50 милиона а мора да да прихода за 8 милијарди. Господо, овде је пала примедба како порезу плаћају Војвођани а ја сам пошао и видео земљарину, и констатовао да се плаћа 460 милиона, па и тих 460 милиона не плаћају само Војвођани него и остали крајеви. Али и кад би свих 460 милиона платила Војводина то не би било много према другима.

Ви знате, господо, да Црна Гора, Јужна Србија и други крајеви производе дуван и да, господо, он држави даје највећи приход, а држава га плаћа тим људима 2, 3, 5 и највише 10 динара по килограму, док тај исти тај дуван продаје најјевтиније по 175 динара, а најскупљи по 1000 динара по килограму.

Pretsednik Milan Simonović: Gospodine Jovoviću, ја Vas lepo molim da završite svoj govor, te da ne budem prinuden da Vam reč oduzmem.

Павле Јововић (наставља): Ја сам, господо, за то да се према свима крајевима праведно поступа. Кад је у Финансијском одбору било говора о буџету Министарства грађевина, мени је г. Министар Крек рекао: „ево сад смо вам дали право да буде доведен пут у исправно стање. (Чује се: А што нисте Ви те путеве у Црној Гори правили?) Ми те путеве нисмо правили и немамо их због тога, што кад би се путеви у Црној Гори израдили, онда би тим путевима дошле стране хорде, те стога нисмо имали рачуна да правимо те путеве. Ви не разумете те кршеве и зато тако говорите и ја, господо, кад кажем да ће сваки син испод Ловћена погинути код Сенте, ви треба то да разумете. Гласаћу против буџета. (Одобравање и плескање на левици).

Председник Milan Simonović: Има реč ради личног објашњења народни посланик г. Јоца Георгијевић.

Јоца Георгијевић: Господо народни посланици, наш посланички друг г. Јововић, искористио је четвртину свога времена на то да на мене упућује личне нападе. Ја нисам вољан да на демагошки начин одвратим оно чиме ме је г. Јововић изволео овде покушати да стави у једну неповољну светлост, и да читав мој рад по привредним питањима, који стоји свакоме, па и г. Јововићу на расположењу у Стенографским белешкама Народне скупштине, неосновано напада. Господину Јововићу имаћу прилике да одговорим у буџетској дебати о Министарству пољопривреде и да му том приликом изнесем и докажем како сам се бринуо о рационалном решењу свих пољопривредних проблема и са националног гледишта, а за данас желим да се задовољим само тиме што ћу једну грубу неистину, коју нема нико права, па ни г. Јововић, да тврди, да овде исправим. Господин Јововић је овде тврдио да сам ја у Финансијском одбору заговарао тезу и тежњу и тражење да се Панчевачки ритови продаду, и то да се продаду велепоседницима у место да се доделе сиротињи.

Господо народни посланици, то је крупна неистина. (*Павле Јововић:* То је истина!) Ја сам рекао ово: ја се не дајем тероризирати ни од читаве Црне Горе а камо ли од једнога Црногорца.

Господо народни посланици, ја сам казао у Финансијском одбору ово: ја сам тако извештен да г. Министар финансија жели да прода Панчевачки рит и да тим добивеним свотама... (*Жагор — г. Јововић упада у реч.*) Г. Јововићу, немој ме присиљавати да употребим крупније изразе. Ја покушавам да останем парламентаран после читавог низа изазивања са твоје стране. Ја сам казао следеће: Извештен сам да је г. Министар финансија, не данашњи, него пређашњи, имао намеру да прода Панчевачки рит и да из добивених свота исплати обвезнице за откуп аграра, односно за аграрне сврхе узетих земаља у Војводини. (Одобравање). Ја сам тражио да место да се тај новац употреби у ту сврху, употребе тих 250 до 300 милиона, колико их отуда буде чисто резултирало, да се депонују у фонд за амелиоризације, из којих би се првенствено имала спроваћати мрежа одводњавања и наводњавања тамо где те амелиоризације изискују. То је истина, господо. То нема никакве везе са тврдњом г. Јововића, а најмање може оту- да да се дође до закључка да је истинита она инсинуација, коју је покушао да учини г. Јововић,

да сам се залагао за то да се Панчевачки ритови продаду велепоседницима.

Један моменат молим још стрпљења, драги моји посланички другови! Казао сам да ћу г. Јововићу, имати пута и начина да одговорим на овакав начин, какав је то уобичајен у Народној скупштини, без икаквог покушаја да демагогирам. Ја хоћу у вези мога данашњег одговора да дадем донекле одушке своје огорчењу; непрестаног и, непрекидног и недостојног напада на Војводину, утолико што хоћу да упозорим г. Јововића да ми данас имамо у Војводини хиљадама сиротиње, баш Срба који немају ни педља земље, и који имају исто толико права да се о њиховој судбини постара ова држава, баш из националног разлога, и имају права да и њих она груди на којој су се родили храни, а ни једном речју нико се од нас није ограђивао од тога да и наша браћа Црногорци, Босанци или Херцеговци, или ма која браћа из разних наших покрајина дођу у питоме равнице Војвођанске и нађу тамо себи хлеба и зараде. Али онда кад наши немају ни једнога јутра земље, онда је г. Јововић довикнуо овде у Скупштини: дали су им тричавих 7 хектарчића земље и кућицу. Међутим тих 7 хектарчића то је за многе наше сиромашке несравњено богатство.

Ја ћу г. Јововићу још да одговорим онако како сматрам да изискује моја посланичка дужност не у одбрану личности него оних намера које сам заступао кроз 4 године, а које су великим делом прихваћене и од Краљевске владе.

Председник Milan Simonović: Има реč народни посланик г. Branko Avramović да, у име посланика Војвођана, да једну изјаву.

Бранко Аврамовић: Господо народни посланици, поводом једног дела говора посланика г. Јововића имам, у име посланика Војвођана да реагирам са неколико речи на оно што је он овде казао.

Господо народни посланици, нисам никад ни у сну могао сањати да може доћи до тога да се националној Војводини, а нарочито оном делу нашег народа који живи у Војводини и који је од увек о Црној Гори врло лепо мислио и о њој сањао, њоме се заносио и о њој идеалисао, нисам никад могао мислити да се Војводини са те стране могу учинити овакве неправде или, да блаже кажем, да са те стране буду о њој изнете овакве необјективне чињенице. Ја хоћу, господо, нарочито да реагирам на онај део говора г. Јововића, који је иначе мој пријатељ и познаник, који би могао да баца сумњу на то да у Војводини постоје ненационални грађани, односно да тамо постоје људи који нису на правој националној висини.

Господо народни посланици, у Војводини је пало много и много жртава за народно ослобођење и уједињење, и то како у блиској, тако и у давној прошлости. Војводина је дала много синова, много људи који су учинили све да се дође до народног ослобођења и уједињења, а дала је и много крви за стварање Краљевине Југославије. Ми, господо, ништа не оспоравамо јуначкој Црној Гори. На против, ми поштујемо јуначку Црну Гору и ја молим господина Јововића да има на уму то да су сви Црногорци који се данас налазе у Војводини, било као чиновници, било као насељеници, братски примљени и пригрљени. Зато ми и не желимо да се са ове говорнице распирују

страсти, да се уноси забуна, и да се не чине добацивања која би могла да шкоде ономе што нам је свима нама најсветије: да шкоде државном и народном јединству.

Ето то је изјава коју сам желео дати у име посланика Војвођана. (Бурно одобравање).

Pretsednik Milan Simonović: Има рећ народни посланик г. Павле Јововић ради личног објашњења, које не може бити дуже од пет минута. Ја његово тражење рећи, ради личног објашњења, разумем тако да он жели да протумачи да су његови наводи од стране господe посланика погрешно схваћени.

Павле Јововић: На реч народног посланика господина Георгијевића имам да кажем ово. И сам господин Георгијевић признао је да је у Финансијском одбору говорио о томе да постоји мишљење бившег Министра финансија да се Панчевачки рит прода. Он је казао, ако до те продаје дође, да се добивене паре употребе за наводњавање у Војводини.

Господо, мене су те његове речи много узбудиле, јер сам очекивао од њега да ће рећи ово: не дамо ми да се ова земља прода све дотле, докле год у Црној Гори, докле год у Херцеговини и докле год и у Војводини има таквих људи који немају земље. То сам ја од њега очекивао да ће он рећи, а ја нисам противу Војводине и Војвођана, него ја, на против, тражим ако и тамо има људи који немају земље, да се ова првенствено њима да. Још имам да изјавим да ја нисам ни говорио о каквим седам хектарчића, јер ми је врло добро познато да се даје по пет хектара земље и сматрам да само ти којима се таква земља да, да ће само ти да бране своју кућу онако како су је бранили браћа из Шумадије, јер су знали да бране своју кућу и своје кућините.

Али нама, господо, у Војводини, нису потребна ни она имања са 10.000 хектара, ни она ловишта, нити је потребно Беље кад можемо да на Беље населимо 5.000 породица. То сам ја заступао и то сам ја говорио. Ја волим Војводину и Војвођане и ја сам готов и последњу крв да дам за Војводину.

На речи г. Аврамовића одговарам ово. Не спорим националне жртве, национално страдање Војвођана, ја им скидам капу и хвала им. Али ме г. Аврамовић, изгледа, не разуме. Ја сам упутио питање у погледу тога како процентуално стојимо. Јер ако тамо добро стојимо, ја ћу бити задовољан. Али све дотле док сам по Уставу посланик за целу земљу, ја сматрам да имам права да прођем свуда и кроз све крајеве и да видим, а вас молим и кунем, дођите у мој дом, дођите у Црну Гору да видите како је у Црној Гори.

Pretsednik Milan Simonović: Рећ има народни посланик г. Илија Поповић. (Џује се: Није овде!). Пошто г. Поповића нема, то је изгубио право да говори.

Има рећ народни посланик г. др. Младен Милошевић.

Др. Младен Милошевић: Господо народни посланици, буџетска дебата у овој 1939 години има поред елемената који скоро редовно прате сваку буџетску дебат у још и једну веома важну и од капиталне вредности нијансу. Та нијанса лежи у промени Краљевске владе, која је дошла пред само доношење буџета, као и у Владиној Декларацији. Та чињеница, господо народни посланици, дала

је буџетској дебати изванредно јасну ноту и веома жив и динамичан тон, чији је одјек био код свих говорника: што пре и што боље решење Хрватског питања, а консеквентно томе и решење свих наших осталих проблема у земљи.

Код сваког од господe говорника пре мене проеминирале су две поенте у излагању: Прва, проблем национални, привредни, социјални и политички, а друга, критика и разматрање чисто формалне и цифарске стране буџета.

Одмах вам могу рећи да сам, господо народни посланици, јако изненађен, да се о дажбинама и народним теретима решава тако брзо и тако кратко, а господо народни посланици, у извесним моментима, бар тако мени изгледа, посматрајући ову дворану и динамику њену, добијам утисак чак и незаинтересовано.

Одмах у почетку напомињем, господо народни посланици, да живим као лекар, приватан лекар, више од 15 година у селу. Ову напомену чиним да би вам моје гледање на ствари било јасније и одређеније.

И, господо, сви говорници са овога места „volens nolens” морали су говорити о Хрватском питању.

Многи од њих са много документације и изванредно јасних и сугестивних погледа на хрватско питање, а неки пак са мање документације, али сви чврсто решени да то питање приведу крају. Те дозволите ми, да се у народном фолклору изразим, господо народни посланици, то ми личи на народно коло где сви на исту свирку играју, само што неко игра боље а неко то спорије чини и са мање виртуозности, али у главном игра. Те, зар и ми нисмо у истом народном колу са истим еланом и сви подједнако решени да то народно коло одиграмо, а у овоме случају, хрватско питање решимо. А тежња наша да о том питању говоримо и да ми сви, и ви, господо народни посланици, са левице, и ми са деснице, и др. Мачек са нама у истом колу будемо, јесте сигурно и непобитно импулс нашег духовног збивања, који смо ми сигурно у нашим грминативним хелијама на свет донели.

Куцнуо је дванаести час да се то питање реши и моменат је да братски један другоме руку пружимо и да се ухватимо у заједничко народно коло.

Хрватско питање је важно питање нашег битисања, битисања наше Југославије и оно условљава колико трајна, толико и правилна решења свих животних проблема и манифестација нашег југословенског народа. Постоје, господо народни посланици, принципи на основу којих се, а по диктату историјских закона, мора изградити дефинитивни облик Југославије. Југословенство као резултанта стабилних снага Србије, Хрватске и Словеначке мора постојати и само кроз њега, кроз Југословенство може ова земља напредовати.

Када се, господо народни посланици, буду донели либерални и либерално применили политички закони, онда ће и партијски живот у земљи да буде интензиван, одређен и на корист државе и народа. На бази стварности треба решити хрватско питање. Стерилна и дуга борба између нас и Хрвата, а по питању форме и уређења државног, гурнула је у други план и запоставила све проблеме како државног, тако и народног живота нашег. А решење ових проблема, народ тако жељ-

но и без одлагања очекује. Однос са браћом Хрватима је стварност јасна као дан, а голе жеље и празна прижељкивања, нису ништа друго него само шимеричне појаве.

Без заједничке државе нема сретног живота ни Србима, ни Хрватима ни Словенцима. То Срби знају, то Словенци увиђају, то на крају крајева и хрватски народ осећа. Само је сада вештина како ће се та наша заједничка кућа уредити. Убеђен сам, да ће се тај посао и тај задатак врло лако и врло брзо свршити, ако се буде водило рачуна о стварним чињеницама, о захтевима већине са обе стране, о будућности и на крају крајева, ако се у тај посао буде унела велика доза попустљивости са обе стране.

У Декларацији Краљевске владе стоји јасно и одређено, господо народни посланици, решење хрватског питања. Сада је на нама да Владу Драгише Цветковића помогнемо, да би она могла консолидацију наших унутарњих проблема довести до таквог статуса, на коме ће се прикупити све конструктивне снаге нашег југословенског народа и употребити на добробит наше отаџбине, коју треба подједнако да воле и сви Словенци, и сви Хрвати и сви Срби.

За овај задатак сматрам да се најпре треба обратити југословенској омладини, јер је она позвана и силом природних закона да заузме место старих и да унесе у државни и јавни живот јаку дозу морала и нови дух слободног и демократски постојаног Југословенства.

Омладина је у стању да томе питању приђе без мане и страха и да у њега унесе сву чистоту своје душе и свога срца. Југословенска омладина треба да буде неимар свих схватања државног и народног живота, у њеном срцу треба да букне пламен љубави према Отаџбини. Омладини треба подићи дух народне трпеливости, улити јој веру у снагу велике југословенске нације.

Са овога места, господо народни посланици, честитам г. Претседнику Краљевске Владе, г. Драгиши Цветковићу, што је у Декларацији Владе којој он стоји на челу рекао, говорећи о спољној политици између осталог: „Задатци наше спољне политике биће и даље: брижљиво чувати сва стечена пријатељства и све добре односе неговати и изграђивати у најбољем смислу”. Па онда даље: „У спољно-политичком погледу Краљевска Влада наставиће досадашњу активност са истим напорима и у истом правцу и циљу одржавања мира и спољно-политичког снажења наше земље”.

То народ одобрава, то народ хоће, то народ жели. Мир и спокојство! Неће народ олује и буре! Ранија влада г. др. Милана Стојадиновића успела је да осигура и створи пријатељске односе са суседима и супротног идеолошког правца. Имамо и пријатељство са браћом Бугарима, мир на Јадрану. Пријатељство и велику љубав, великог француског народа, симпатије моћне Британске Империје. Сиромашан смо ми народ, господо народни посланици, да би границе наше Отаџбине бескрајно дуге и дуге могли да прелијемо у челик и бетон ставимо и да направимо линију Мажино. Али се у пракси показало да линија Мажино може да се напусти а да се у њој не чује хук ратне авети и мирис барута.

А нешто што је јаче од челика и бетона, нешто што је јаче од линије Мажино, то је линија

савеза, линија пријатељства и линија добрих односа са суседима. Видели су наши суседи добру душу и велико срце југословенског сељака и на темељима срца и душе нашег мирног и поштеног сељака изградиле су своје пријатељске односе са нама. Чувајмо љубоморно те односе са нашим суседима, не дајмо да се ма чиме помуте и поремете.

Дозволите, господо народни посланици, да бацим неколико рефлексива на наш политички живот уназад за неколико година.

Дешавало се да многи људи када дођу избори траже поверење у оним срезовима с којима немају никакве везе, а ја вас питам, господо народни посланици, зар је то политичко васпитање широких народних маса? А слушао сам још пре подоста година кад наш велики пријатељ и славни француски државник Ерио на конгресу универзитетске омладине у Паризу каже: „Најсветија дужност школованих људи јесте да у народу живе и да га на првом месту политички васпитају”. А код нас? Не само да школовани људи беже од народа, већ и они који са буди којих разлога прекину своје школовање те са три четири разреда гимназије, сматрајући се одмах великом господом, лупају на сва врата државних зграда, не би ли у државну службу ступили. У моме срезу где има 80.000 становника први и још једини приватни лекар био сам и остајем ја. И видите, господо народни посланици, доживео сам част, да ме народ за свога претставника изабере. А Ерио рече: „Најсветија дужност је народ политички васпитати”. Каква мисао! Какав велики и узвишени политички морал! А ми! А код нас! Сваке треће или четврте године зају многи политички људи у народ, далеко од његовог живота, фасцинирају га, обрну му леђа и филм је готов. Да, господо народни посланици, ја овде отворено и смело тврдим, да је наш народ, ако не политички аналфабета, а оно не потпуно и недовољно политички упућен, бар за ову послератну политику. Код таквог стања ствари народу су потребни реквизити савремености и културе, треба му дати књижнице, читаонице, новине, слободно писане, научити га писмености, дати му домаћичке школе, соколске домове и развити му дух задругарства, а што је још најважније: учинити га економски независним. Тада, само тада неће сељак корачати три километра на сат, него ће ићи темпом века у коме живи.

Слушао сам за време изборне борбе људе који кажу: „Народ је покварен, хоће за паре да гласа”. То је скроз и скроз нетачно; пун је народ поштеног и срца и душе. Велике су његове рутаве груди и циновско је срце у њима. Да, признајем да народ од 1931 па 1935 па и 1938 све више тражи новац од посланичких кандидата, Али то су професионални гласачи који новац траже за свој глас, али њих срећом нема много. А приметио сам да на крају крајева и они гласају по диктату свога срца. Ти професионални гласачи су врло вешти. Ево једног типичног случаја из мога краја о коме ми је причао пок. Марко Ружичић, бивши народни посланик. Пред ове изборе приђе њему један сељак из његовог среза и поднесе једну цедуљицу да Марко види. На цедуљици је стајало име и презиме тога сељака и његова тежина изражена у килограмима. Упитан шта ово значи одговорио је Марку врло кратко: „Па ето тежак сам 74 ки-

лограма па тражим редом од свих кандидата, који ће ми дати најбољу цену па да га гласам, јер до сада сам гласао увек без пара из чисте љубави, па после гласања никад ни једног мога посланика нисам видео, а овако сматрам, да се са кандидатима још пре избора изквотирам". Коментар на ово, по моме схватању, требао би да гласи: простудирати морал не гласача већ оних, који се гласају.

Мој срез, Мачвански, огромно велики, политички хетероген и политички невероватно осетљив, те према томе и са великим политичким осцилацијама, оирао је на последњим обласним изборима 1926 године и изабрао за обласног посланика једног републиканца у лицу једног тамошњег адвоката. И тиме би необавештени људи рекли да су се Мачвани 1926 године солидарисали и акцептовали тезу републиканства. Не, господо, то није тачно, али народ је тада у моме срезу изабрао за обласног посланика републиканца, чиним напомену, да је то био један једини у држави изабрани обласни посланик републиканца; гласао је народ у Мачви тада и за тога републиканца и изабрао га је јер је сматрао да је то једини вентил, на који може да одане и да свакоме стави до знања да се с њим и с његовим не рукује како треба.

Противан сам изборном закону са системом земаљских листа где право да прими или одбије кандидата са своје листе припада једном човеку и његовој најужој околини. Немогуће је, господо, са таквим системом проценити стварну вредност људи који треба да траже поверење од народа. Ту се праве тешке грешке. Сматрам да је избор по окрузима, као што је некад био, најбољи.

Обруч штампе мора да попусти, јавно мњење мора да буде о свему најтачније обавештено. Дакле, слободну штампу, али брзу и ефикасну примену закона о тој штампи.

Слободу зборисања и договарања, али и личну и имовну безбедност загарантовану и ауторитет и власти и државе.

А гласање? Какво гласање? Тајно или јавно? Највећа светиња савремене демократије јесте, сматрам, тајно гласање. И тајно гласање треба да буде. Потпуно сам убеђен да је прошле године на децембарским изборима било тајно гласање не би се овде толико говорило и причало о терору одоздо. Оно што народ тајно у својим мислима држи и оно што он сам са собом шапуће, тајно, кад се покрије пољавом по глави, то тајно шапутање и те његове тајне мисли, треба тајно и да каже куглицом и само куглицом. И само онај који буде потрефио тајне жеље народа, тај ће бити велики политичар.

Да не идемо даље: зар Пашић није знао шта народ тајно мисли, зар Пашић није био велики политичар? Онај који буде ушао у тајне мисли народа тај ће имати и кључеве од ризнице његовог великог поверења. Тај ће моћи тада јавно да говори оно о чему народ тајно мисли. Јер често пута оно што народ јавно одобрава, било из ма кога разлога, он то често пута тајно и осуди. Ево једног фрапантног примера из мога среза: 1925 год. на изборима за народне посланике кандидовао се један велики богаташ и чувени банкар, сада покојни, из тога краја. Пролазећи кроз једно велико мачванско село у очи избора, а кад је из-

борна борба била достигла максимум свога напона видео сам овакву слику: Тај кандидат банкар држао је збор у томе селу. Слегло се скоро цело село да га чује. Две трећине гласача из тога села дуговало је томе банкарку а многе њихове некретнине биле су интабулисане од стране његове банке. Одушевљено је народ поздрављао тога кандидата. Ми радикали, Бога ми, мало се и поплашисмо сматрајући да у томе случају не можемо проћи добро. Сутра дан су обављени избори. Тајно гласање и ви погађате, господо, сигурно унапред шта је било. Тај кандидат је имао свега две куглице у својој кутији.

Тачно је то, господо народни посланици, да народ прилично споро корача, али још није избегао суд народни и оштрицу народног суда. Стигне народ да својим колективним генијем одруби главу хидре, његовог страдања и његовог бола.

Сељк је темељ ове државе. 12.000.000 — има сељака у овој држави. Сељак на обалама Саве, на обалама Вардара, на обалама Драве, свуда је исти. Његове муке његове бриге свуда су исте.

Жеље његове су идентичне. Па кад већ знамо да је тако онда треба, господо народни посланици, да знамо да сви наши проблеми морају тражити своју солуцију на бази те непобитне истине.

А када сељаку буде добро, када он буде задовољан, онда је темељ државе потпуно сигуран, тада можемо бити сви спокојни. Проблем сељаштва, а може се с правом рећи, проблем нашег унутарњег живота може се само и једино решити позитивним системима организоване сељакове привреде. Задругарство на здравим темељима и на крају крајева мора и бити та база на којој ће се тај проблем решавати. Задругарство је у стању да нивелише све сукобе који владају у комплексним односима свих класа и свих сталежа.

Француску државу, господо народни посланици, изграђивали су Краљеви, доцније револуционари, а народ је најчешће пута статирао и поздрављао резултате. А ову нашу југословенску државу изградио је сељак вођен својим сељачким краљевима и слободарским духом и то стопу по стопу, и ту сваку стопу залио је врелом крвљу свога бића. Није југословенски сељак статирао и посматрао већ, животом и својим и своје породице и куће своје заложии стопроцентно док је ову државу изградио. И тај ће сељак знати то своје велико исполинско дело да очува.

Нама често странци кажу, јер нису упућени у наш живот: како ми немамо великих државника. Треба им само рећи да нико никад на свету није имао већег државника, но што га Југославија има, но што га ми Југословени имамо и то бесмртног државника у лицу нашег југословенског сељака. Највећи и најмудрији државник на свету јесте југословенски сељак у опанцима.

И брига овога Дома треба да буде уперена на то како да се сељаку помогне, како и на који начин да му се обезбеди што бољи и што спошљивији живот, како да се сељак учини што спокојнији и што способнији, економски јаким. Јер кад сељаку буде потаман и добро, онда ће свима осталима бити још и боље, и понављам, господо народни посланици, онда је и држава на сигурним и чврстим темељима.

Народ хоће да буде сигуран у државну власт, у њену праведност и њену законитост. Народ из душе своје жели добре вредне и поштене чинов-

нике и таквим чиновницима неће народ зажалити да даде и добре плате.

Родио сам се, господо народни посланици, и одгајио у сељачкој кући, која је бројала близу 50 душа. Живим стално као лекар више од 15 година на селу и будите уверени, да сам до танчина упознао прилике села и тврдим да је проблем села надкрили све остале проблеме. Сеоска газдинства и поседи, који чине главну арматуру нашег како привредног тако и социјалног порекла, ти се поседи из дана у дан раскомадавају, мрве, постају мали, и самим тим економски слаби и немоћни. Та арматура, тај бетон почиње све јаче да пуца и да показује све већу и све дубљу пукотину.

Тврдим, да код нас на селу нема проблема наталитета, већ се јавља у све оштријем акорду и крешченду, проблем исхране и проблем егзистенције. Имовина остаје иста, задруга се невероватно брзо повећава и самим тим бива све сиромашнија и економски слабија. Основна нит у газдовању својом имовином код нашег сељака јесте: штедња. И онај Министар финансија, који буде успео то начело да спроведе, и да га до краја очува у газдовању државном имовином, тај ће министар стопроцентно успети, и њега ће се народ радо сећати. За ових 15 година, од како ја живим у народу, нека ми не замере министри финансија, који су за то време министровали, још ни једног од њих није народ унедрио, а Бога ми, сећа се неких из ранијих времена, радо.

Причао ми је један седи чика овако: Раније, пре рата, кад ноћу лупнем кати на прозор и запитам: Колико дугујем порезе, а он, још ни очи није протрљао, даје ми јасан, тачан и кратак одговор. А данас, каже он, кад одем у Пореску управу, читава чета порезника и егзекутора и некаквих дебелих књига, а никад краја са рачунањем. А кад год дођем поново да порезу дадем, закључак увек исти: порезу дајем, а ње у место да буде све мање, а оно све више. Дешавало ми се, вели овај стари чика, да за дан одем код три чиновника и три разне пореске канцеларије, да ми се изврши обрачун дуга и резултат је овакав: код једног дугујем 1.000 динара, код другог 2.000, а код трећег 5.000. Тражим од господина Министра финансија, у чију спрему и добру вољу верујем, да одмах упути стручне органе у мој срез и да томе народу тамо поврати спокојство и миран сан. Да му једном за свагда збрише оно, што није дужан да плати, и што су неки несрећни мултипликатори, ваљда Шврљугини и враг би га знао чији, сручили томе народу на грбачу.

Манифестације народног сељачког живота су не толико многобројне, колико су оне једноставне и ваљда због тога њиховог симплицитета од њих се бежи, а народ оставља да и даље вуче свој терет кроз брда, гудуре и глибаве путеве.

Задржавам право, господо народни и посланици, да и у даљим дискусијама по појединостима, кажем овде оно што сматрам да треба рећи, али се не могу одупрети жељи а да у овој начелној дебати не бацам и један летимичан поглед на здравствене и опште прилике мога среза, а које неоспорно имају свој рефлекс од општег значаја. Ставите се, господо народни посланици, у положај малих и ситних људи, чије често пута и јединиче умире у најтежем самртничком ропцу дифтерије, на крилима свога родитеља, а у апотеци, само

преко пута, постоји стопроцентно сигуран лек противу те страшне и језиве болести. Ставите се у положај тога родитеља, који зна само да јеца и да нариче, а онда иде гологлав и да пусти браду да му расте, јер треба 100 и више динара само за лек. Толико кошта та мала флашица од 10 см³ тога изума, а што је најжалосније израђује се у нашој земљи, па опет тако скуп; а што је најопасније, што у запуштеним случајевима ове најсвирепије бољке невинне деце, а код нас на селу само такви случајеви и доводе се лекару, понављам најопасније, јер тада није довољна једна, две и три, него неколико флашица тога чудотворног лека, што изражено у новцу претставља читаву имовину тога малог човека. А да ли, господо, има веће и слађе љубави од родитељске, па претворите тај напон родитељске љубави у бол и у патњу. Страшан, али истинит еквивалент!

Дајте, господине Министре народног здравља, бесплатно тај лек, и верујте мени, као лекару, да ништа друго не урадите, сем то, па сте много урадили, јер ћете спасти многе и многе животе наше невинне деце.

Болнице у срезу немамо, а и у околини су болнице, како ми изгледа, прављене за оно време кад народ није много боловао. Мачвански срез је пун баруштина. Сваки други житељ Мачве има, господо народни посланици, слезину испод пупка. Удави све живо маларија. Шест хиљаде хектара мачванске равнице лежи перманентно под водом, а та се цифра пење на 1800 ха барског терена. Певају цело лето комарци своју незајажљиву песму бола у тој, како овде чујем од многих, богатој Мачви. Прошло је њено богатство. Бежи народ у градове и тражи хлеба и рада. Мачво, кад ћеш бити без бара и без маларије, тад ће бити твој васкрс! Гушавост је у неким селима Мачве закорачила дубоко. Читао сам студије професора господина Шеховића о тој болести, али из тих студија још нико није извукао поуку. У Швајцарској, тамо се деца од основне школе систематски лече од гушавости. Туберкулоза тамани и њен бич је страшан. У најлепшим годинама односи у неповрат. Полне болести су врло штетне. У срезу моме имамо једно модерно сазидано купатило још пре 10 година, а има седам година како у њему пауци преузму мрежу. А када је господин др. Штампар долазио са страним лекарима, мислим 1929 године, да им покаже то купатило, онда ми је један Холанђанин рекао: „Е, па ми нисмо тако богати да тако луксузна купатила зидамо“, али, господо народни посланици, да оно што они сазидају то код њих сигурно и ради. Имам у срезу два среска лекара без икаквог материјала за њихове амбуланте.

Свињска куга подави и створи Мачву пасивним крајем. Серум против свињске куге продаван је пре неколико година по 700 динара кг, тако да за лечење једне свиње од 30 кг требало је више пара но што свиња на пијаци кошта. Скупљи серум против свињске куге, него руски ајвар. Данас је тај исти серум мало јевтинији, али ипак исувише скуп да они мали, ситни људи, могу да га купе. Шап је оборио читаву сељачку радиност. Боловали су папкари од шапа читаво лето, а сељак је се мучио и натезао да састави крај са крајем.

Велике поплаве, честе суше, град, и све пу- стоши које те појаве прате доводе мој срез у те- жак и безизлазан положај. Двадесет и шест ми- лиона динара Мачва има пореског дуга, кажем, неправилно натовареног, а њено једногодишње пореско задужење је скоро 10 милиона динара. И поново захтевам од господина Министра фи- нансија, у чију беновеленцију верујем, да најхит- није пошаље своје органе, да то стање најсаве- сније провере и поврате Мачванима веру у држа- ву. А кад је реч о просветним приликама, то ћу, надам се, у специјалној дебати објаснити.

Пута ни педља немамо како ваља, то ваља да зна пола Југославије; да Мачва путева нема. Глибе Мачванину кола до главчина и о Св. Илији по ру- иновитим путевима, а кад јовански мраз ископа њихове путеве онда читава села остају отсечена од околног света као на санти леда.

Инвалида има хиљаду пута више у Мачви, но што је Мачва дала пензионера и ти људи, ти хе- роји без вилица и без ногу, ваља у дванаестом часу могу да заблагодаре Претседнику Краљевске владе господину Драгиши Цветковићу, што је то питање, пуно бола, решио да скине са дневног реда.

Завршавајући ова моја излагања наговешта- вам, да ћу Владу господина Драгише Цветковића, колико то у мојим моћима стоји, помоћи, убеђен, да ће његова личност моћи остварити онај високи задатак, кога се смело и отворено прихватио. (Одобравање и плескање у центруму и на де- сници.)

Pretsednik Milan Simonović: Reč ima narodni poslanik g. Milan Đekić.

Милан Ђеквић: Господо народни посланици, пред нама се налази буџет за 1939/40 годину. Тај буџет Краљевска влада ставила је пред нас, да би ми у начелу, путем дискусије, исти претресли, ка- ко све његове добре, тако и рђаве стране и у ме- сто да се тога начела држимо и да нам буде глав- ни циљ предмета да ценимо његову ваљаност као добру страну за опште добро наше земље и на- рода, или пак његову рђаву страну као штетност по нашу земљу и народ. И у место да се држимо баш тога начела и да дискутујемо и дебатујемо буџет, ми, господо народни посланици, најмање то чинимо, већ искоришћујемо и говоримо о сви- ма другим стварима и на крају почели смо овде да се свађамо и препиремо, добацујући један дру- гоме поједине упадице, као да нисмо у овом Дому већ на улици. У овом узвишеном Дому у коме би ми требали да водимо рачуна како и шта да го- воримо, утолико пре, господо посланици, треба више да водимо рачуна шта говоримо, што се ми народни посланици сматрамо најбољим међу нај- бољима испред хиљаду, две, три, четири и више хиљада људи у нашим срезовима, и као такви тре- ба да служимо једном примеру, да овај народ који седи на галеријама не стекне уверење о нама, господо народни посланици, једно хрђаво миш- љење и чуђење о нашем неделикатном држању у овом високом Дому, где треба да служимо најве- ћем примеру љубави, братству и стрпљењу, да омогућимо сваком нашем другу који жели да не- што добро и поучно каже, да га слушамо, па ако би ко од нас имао нешто да примети и допуни да и он дође на место говорнице да га чујемо шта жели да каже.

Господо народни посланици, ја за ово неко- лико дана буџетске дебате, седећи мирно у клупи на своме месту, а и за време осталих прошлих седница чуо сам и са наше стране, као владине већине, да су падале поједине упадице на господу наше другове из опозиције, било да су ове упа- дице упућиване друговима опозиције у клупама, било да су упућиване самом говорнику на овом месту говорнице, а тако исто чуо сам још нео- правданије упадице госпode посланика наших дру- гова из опозиције, које су упућиване на нас у вла- диној већини, било посланицима у клупама, било посланицима на говорници, а то не доликује ни једнима ни другима.

Ми, господо народни посланици, како из вла- дине већине тако и из опозиције, имамо сви под- једнака права и дужности у овоме Дому. Сви смо ми дошли у овај Дом да се боримо и радимо што више можемо за опште добро Краља, државе и народа и ми не треба да истичемо који је бољи а ко је гори, јер ако хоћемо да кажемо, ми смо сви пријатељи народа, јер да то нисмо, сматрам, да не би могли ни доћи у овај Дом.

Јесте, ми смо као такви дошли у овај Дом, али са двојаким циљем: ми који смо дошли у вла- дину већину желимо да помогнемо и хоћемо да помогнемо Краљевску Владу да свој програм рада и дату Декларацију изведе до краја, док ви го- сподо посланици из опозиције дошли сте да ру- шите Владу и да је ометате у брзом извршењу свога програма. Ето, господо посланици из опози- ције, шта је вама циљ.

Варате се, господо посланици из опозиције, ако сматрате да сте ви бољи пријатељи народу но што смо ми посланици из Владине већине.

Варате се у толико пре ако овако мислите, када би били ваши другови на власти, да би они могли дати нешто више но што даје, и што ће дати данашња влада.

Да је ово тачно што сам навео, ја сам добро пратио политику из раније и знам да када су ваши другови били на власти нису ни они могли да по- једина питања реше и регулишу, а поводом којих, баш овог момента, нападају данашњу Владу, што их не решава.

Једно од најглавнијих питања јесте решење хрватског питања. Господо народни посланици, то решење хрватског питања ја мислим да је свима дошло до гуше.

Ја тврдим да нема ни једног Србина ни брата Словенца који не жели да се то питање једном реши и скине с дневног реда. Нема никог ни од браће који припадају мањинама у нашој земљи, да је против, сви смо ми за то решење а највише ми Срби.

Ми Срби желимо и задовољни ћемо бити, нека се ово хрватско питање реши, макар и на нашу штету Срба само да једном имамо мир, ред и слогу у нашој земљи.

Господо народни посланици, ми смо сви, а спе- цијално ми Срби, који смо дали и жртвовали много за љубав браће Хрвата, па нећемо жалити и даље да жртвујемо сви што можемо, макар и на нашу штету, само да се једном реши Хрватско питање, и скине са дневног реда.

А где ћемо решити то хрватско питање? Ре- шићемо га само у овом Дому, јер једино место за решење тога питања јесте овај Дом и за то би

браћа Хрвати требали да дођу у овај Дом. Њих је народ бирао за посланике и њима је место у овом Дому. Треба да дођу и да кажу шта хоће, па ако је умесно и корисно за нашу државу оно што траже да примимо, али и они нека приме оно што ми Срби тражимо.

Њих хрватски народ није бирао да седе у Загребу и код својих кућа, већ их је бирао да дођу овде у овај Дом, и да се сви скупа боримо за опште добро наше државе. Ето, браћо, тако мислим да је најлакше решити хрватско питање. Зато бих молио господу посланике из опозиције, који су били везани за листу др. Владимира Мачека, да га доведу са његовим друговима изабраним посланицима у овај Дом, а ја верујем кад они дођу и ако дођу да ће се самим тим решити њихово питање, а све остале ствари које треба да се реше да их решимо скупа, искрено, пријатељски и братски, како је најбоље за нашу општу заједничку кућу, Срба, Хрвата и Словенаца.

Господо народни посланици, користећи прилику и праксу коју сте и ви узели, у место да говоримо о буџету и његовој дебати, ми говоримо о свачему, а најмање о буџету, па ћу и ја то своје право да злоупотребим.

Господо народни посланици, овде у овом Дому чули смо разне говорнике, једни су говорили о буџету, а други су говорили о потребама својих крајева. Неко је говорио о Шумадији, неко је говорио о Хрватској, неко о Словенији, о Далмацији, Војводини, Црној Гори и Старој Србији, а ја ћу вас замолити, да ме саслушате што ћу вам говорити о Новопазарском Санџаку, као саставном делу Зетске бановине, у чијем сам крају и биран.

Санџак је једна покрајина која се налази између предратне Србије, Босне, Херцеговине и Црне Горе и иста има од прилике око 267.000 становника. Тај Санџак, господо посланици, од увек је био историјски крај. Прво стога што је то колевка српска, и наших славних Немањића, а друго што је исти доцније везивао Босну и Херцеговину, Србију и Црну Гору, те је као такав играо једну велику и важну улогу, због које су се сукобили Србија да га присвоји себи, Црна Гора да га присвоји себи а нарочито бивша Аустрија, да га преко Босне присвоји за себе и тако је то ишло све до дефинитивног слома Аустроугарске монархије. А сада ко се бори за Санџак? Нико! И тако ти је јадни Санџак остао као једно сироче и то много веће сада, но што је икада био. Народ у Санџаку, може се с правом рећи, живи као прави роб. Он нема никаквих права, њега сваки малтретира горе него роба, власт га кињи и све се од народа тражи, а тако рећи ништа му се не даје. Народ у Санџаку нема слободе и он ти тако живи привремено, и ако је тај народ најоданији и у сваком погледу исправан према властима и држави. Па ипак се с њим поступа као да није наш држављанин, и зато што се тако са њим поступа он је почео да губи веру у ову државу. Санџак је пропао, јер о њему нико није водио до сада рачуна, и ако овако и даље остане, он ће дефинитивно пропасти. Санџак и ако је сам по себи јако пасиван и сиромашан крај, он је са друге стране и богат и његово је богатство велико и оно се састоји у рудама и шумама и у томе погледу ништа није изостао иза Босне, али на жалост за руде се нико не интересује, а шуму постепено тамане и то исти они који

тамане шуму и у Босни. Нарочито се тамани шума у планини Лесковцу, Црном Врху и Златару. То није таманање, то је једна пустош која се од шуме чини. Те шуме тамане поједине фирме по врло ниској такси извозе је у иностранство и продају за скупе паре, а нашем народу не да се да купи ни за своје најнужније потребе, па и ако му се даде, такса је неколико пута већа но што је фирме плаћају.

И с обзиром што о Санџаку не води нико бригу ни рачуна може се десити, да се сав Санџак оголи и од велике и силне горе остану само голети и кршеви, а то је пропаст Санџака, и санџачког народа.

Санџак је сам по себи брдовит и шумом обрастао, па се народ у Санџаку готово највише бави сточарством и то више ситном стоком, али услед тога што нико не води рачуна да нађе пијацу за извоз стоке, дошло је време да у Санџаку можете купити најбољу овцу од 40 до 60 динара на којој има 2 килограма вуне, а месо је тако рећи џабе.

Једино је био извоз ситне стоке преко Рашке за Грчку, али услед неуредног плаћања од стране Грка и слабо вредеће драхме, а нарочито због клиринга везаног за Народну банку, многи људи — трговци, који су извозили стоку, погубили су не само новац већ и главе, и више тамо стоку нико не извози, те би било неопходно потребно па и нужно да се Влада постара да што пре обезбеди добру извозну пијацу.

Услед тога што се Санџаку ништа не чини, да не помислим што нема железница, он нема ни путева, те је тако саобраћај у Санџаку јако отежан. Не може се од села до села отићи. Тамо је најглавније превозно сретство коњ и магаре са самаром, и зато би Влада требала да се постара да се што пре приступи изради железничке пруге, која би Лимском долином везала Прибој са Пријепољем, Белим Пољем и Беранима, као и то да што пре приступи изради путева у Санџаку, јер и ови који сада постоје врло су слабо израђени и скоро неупотребљиви за саобраћај.

Удешеним смислицима Санџак је у материјалном погледу потпуно пропао, па и данас из дана у дан све више пропада.

Тамо има на хиљаде добрих честитих људи и домаћина, како православних тако и муслиманских који су пре рата, за време рата па и после рата били врло имућни људи. Имали су на својим поседима читаве насеобине, а сада су ти људи доведени до просјачког штапа, формално гладују а и умиру од глади. Па када је настрадао овако овај имућан народ, онда шта да кажемо за ону и онолику сиротињу која је пре рата, за време рата и после рата трпела од глади.

Санџак је толико пасиван, да када је жетва у житним крајевима најбоља, у Санџаку не може да роди ни онолико, колико је потребно за исхрану тога краја, а да не говорим за оно време кад и у житним крајевима жито добро не роди.

Народ у Санџаку купује жито за исхрану и у оно доба, када се у другим крајевима жетва скида, а шта да кажемо за време зиме. Тада народ формално гладује.

Апелујем на Краљевску владу да Санџак одмах огласи пасивним, и ако није у стању да народу даде бесплатно жито, да му даде бесплатан

превоз жита с тим да надлежне власти строго воде рачуна да се овај бесплатан превоз хране не злоупотреби у спекулативне сврхе.

Једна најпотребнија помоћ била би ако би Краљевска влада дозволила народу сађење дувана. Ово утолико пре што су ти крајеви необично повољни и подесни за производњу дувана, а и што се у њима и пре рата производио добар и одличан квалитет дувана, од кога је држава имала велике користи. Поред овога потребно је да се у Санцаку што пре изврши премер земљишта.

Због тога што народ у Санцаку већином држи и ради земљу, али није господар те земље, нити може да зна колико је та земља велика, било би потребно да се путем катастра изврши премер и класификација земље и на тај начин ослободи онај јадни сиромашни свет од велике порезе.

Народ у Санцаку највећу наду полагао је у то, да ће се његов аграрни однос свршити повољно, али, на жалост, тога није дочекао.

Чекајући да се аграрно питање реши како треба, народ је испродавао све што је имао, па је дотле ишао да је скидао и накит са својих жена и продавао, само да би се исхранио.

И на крају кад је народ дочекао да се донесе Закон о ликвидацији аграрних односа, разочарао је се, јер га је тај закон покосио, дајући појединим бившим имаоцима великих поседа као накнаду за одузето имање, само онолико, колико би исти могао од прилике да за једну годину дана скине приход са свог одузетог имања.

Она влада, која је донела тај и такав Закон о ликвидацији тог аграрног односа, велики је грех узела на себе и верујем да ће тај грех кадтад испаштати. Зато би ова Влада требала, ако је икако могуће, да настане да се учињене грешке народу што пре исправе.

Од после рата па до сада ни у једном крају није подигнута државна зграда која би служила за државну установу. Већина државних надлештава смештено је у приватне зграде, било да их је држава откупила, било да их држи под кирију. Било једно, било друго, све су те грађевине од врло трошног и слабог материјала и нису подесне за државна надлештва.

Самим тим што нема подесних зграда за државна надлештва нико неће од добрих чиновника ни да служи у тим крајевима. И ово чиновништво које сада служи у Санцаку, изузев врло малог броја, већином долази у Санцак да служи по казни. Све што не ваља гура се у Санцак, и онда није чудо што је Санцак пропадао и пропада.

Народ у Санцаку кроз је неписмен, и на то се врло слабо обраћа пажња. Школе се слабо подижу, оне су већином старе и нехигијенске, а нарочито по селима, тако да учитељи који се поставе неће и не могу да у тим школама опстану већ беже и траже друга места, и зато данас у Санцачким селима имате доста школа са пуно ђака али без учитеља.

Тамо у Санцаку власт поступа са народом како хоће и није чудо што се често дешава да човек страда главом и нико за то не одговара.

Господо народни посланици, зато молим Владу да у будуће поведе рачуна и по могућству поставља у Санцаку добро, исправно и квалификовано чиновништво. А ако се тако учини народ ће доћи до вере да о њему Београд води рачуна.

У Санцаку нема, тако рећи, болница и ово колико их има недовољне су, па се зато дешава да често болесници из Санцака, немајући где да се лече, одлазе у Сарајево, долазе чак и у Београд и врате се натраг непримљени, иако су дошли да траже лека.

Господо народни посланици, ако није могуће приступити одмах подизању болница, треба одмах отворити здравствене станице и постављати лекаре, како би се што пре болесном народу помогло и могао бесплатно лечити.

Народ у Санцаку је јако сиромашан, а сиромашан је због тога што се исти претежно бави земљорадњом и сточарством у селу, а у вароши са ситном трговином и ситним занатом.

Тамо нема индустрије или великих предузећа, у којима би се могао народ запослити, па стога би требало што пре створити јавне радове, где би се народ могао запослити. На жалост и фирме које тамане шуме у Санцаку врло малим делом запослују тамошње људе, већ их доведе са стране, те тако тај народ не може да се запосли због тих страних људи који су, ко зна са кога краја дошли за послом.

Господо народни посланици, ето чули сте какве су прилике у Санцаку и свака влада која буде учинила Санцаку ово што сам овде изнео, та ће влада створити једно историјско дело и народ у Санцаку биће јој увек захвалан.

А ово историјско дело лежи на Вама Господине Претседниче Владе, јер Санцак је везао судбину за Вас, и ако му се не окренете носићете велики грех у души и бићете одговорни пред онима, који гледају у Вас да их што пре спасете.

У име истог молим да га помогнете, а ја изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Одобравање и пљескање на десници).

Pretsednik Milan Simonović: Ima reč narodni poslanik g. Rada Lungulov. (Nije tu). Pošto gospodin narodni poslanik Lungulov nije u dvorani, to je po Poslovníku izgubio reč.

Gospodo, sa vašim pristankom ovu sednicu odložiću za 17 časova posle podne. Molim gospodu narodne poslanike da u to vreme svi budu u Skupštini, jer će glasanje u načelu po predlogu budžeta biti tačno u 18 časova.

(Sednica je prekinuta u 13 časova)

Nastavak sednice po podne u 17 časova

Pretsednik Milan Simonović: Gospodo narodni poslanici, nastavljamo prekinutu sednicu. Ima reč narodni poslanik g. dr. Jure Kocce.

Dr. Jure Kocce: Gospodo narodni poslanici, dominantna komponenta ove budžetske diskusije je hrvatsko pitanje. Po gotovu, svi govornici koji su uzeli učešća u ovoj diskusiji, više ili manje tangirali su ovo pitanje. Tangenta, da tako kažem, ove budžetske diskusije daje nam jasnú i čistu situaciju. Situacija je jasna, jer su se svi izjasnili za sporazum, što znači u stvari za rešenje hrvatskog pitanja. Svi srpski političari, bili oni uz vladu, bili uz opoziciju, svi su oni za sporazum. Tako isto, svi hrvatski političari, čak i oni koji su pre kratkog vremena poricali postojanje toga pitanja, izjasnili su se za sporazum. Ukratko, svi srpski i svi hrvatski političari jesu za sporazum. I slovenački stav je jasan. Više puta imao sam prilike da čujem da mi Slovenci iskorišćujemo

srpsko hrvatski spor i da mi od toga imamo tobož koristi. Ja ovde svečano izjavljujem, uveren da neću biti ni od koga demantovan, da je u vitalnom interesu nas Slovenaca da Kraljevina Jugoslavija bude što konsolidovanija, da bude što jača duhovno i materijalno i da ćemo mi Slovenci imati najviše koristi baš onda kad Jugoslavija bude država reda i porетка i ako njen državni brod bude rukovođen voljom svih Srba, Hrvata i nas Slovenaca. Ukratko, analiza ove budžetske diskusije daje nam konstataciju da smo svi za sporazum. Pa kad smo svi za sporazum, onda nam se nameće logično pitanje, koje je s tim u vezi, odnosno, pozitivno postvljeno: kako da se dode do toga sporazuma.

Prva pretpostavka ili bolje reći osnova za sporazum jeste apsolutna lojalnost svih strana, koja već unapred eliminiira svako podmetanje i svako nadmudrivanje i svaki pokušaj takav. Druga osnova jeste maksimalna tolerancija koja takođe već unapred eliminiira ekstremne težnje i uslovljava izilaženje u susret jednoga prema drugome. Treće, što treba imati pred očima, jeste to da je sporazum u pravom smislu reči stapanje dvaju volja, dvaju tendencija u jednu samu, i to ne diktatom nego slobodnim pristankom, dakle u demokratskom ambijentu i u demokratskom duhu. Treba, dakle, sporazum shvatiti onako kako se u životu stvarno shvata. Sporazum znači i ne može značiti ništa drugo nego popuštanje; ekstremne težnje, kao što rekoh, ne mogu pobediti u sporazumu, ekstremnim težnjama nema mesta u sporazumu.

Pa ako to znamo i ako želimo sporazum, onda nema mesta pesimizmu. Bilo je govornika u ovoj diskusiji, koji su odricali potrebu sporazuma, da smo mi tobož jedan narod i da putem sporazumevanja priznajemo međunarodno pravno postojanje dveju ili čak triju državnih ideja. To, gospodo, nije tačno, to je sofizam.

I u jednoj porodici čak između muža i žene mora vladati sporazum, da bi postojao jedan jedinstveni brak. I u jednom jedinstvenom organizmu mora vladati sporazum između pojedinih organa, jer obolenje jenog organa, ako se ne izleči, znači obolenje za čitav organizam. Čak i između pojedinih ćelija mora biti sporazum.

Naglašavam, dakle, da je pitanje sporazuma organsko pitanje, isključivo naše organsko pitanje. To nije pitanje naše simbioze nego je to pitanje našega života. Ostvarenje ovog sporazuma, međutim, zavisi od svih nas. Pa ako svi govorimo o potrebi sporazuma, kako to danas činimo, onda to još nije dovoljno, jer moramo ideju sporazuma unositi u naša srca, moramo, dakle, istinski biti za sporazum a ne samo na jeziku, ne samo rečima, nego i delima i faktima.

Mi Jugosloveni se vrlo rado predajemo verbalizmu. U govorima i rečima dajemo sve, a u stvari se ne vidi ništa. Tako smo svi bez razlike govorili kako treba na osnovu Ustava od 1931 godine sprovesti samouprave, jer da ih Ustav predviđa. Međutim, od 1931 godine pa na ovamo samo reči, mesto da bi to već odavno bilo sprovedeno u delo. U vezi s tim iskreno kažem da ne ruši Ustav samo onaj koji ga hoće nasilno menjati, nego i onaj koji ga ne sprovodi, koji njegove odredbe ne sprovodi u delo. (Odobranje). Istinske Banovinske samouprave, odnosno, ako hoćemo, i Pokrajinske samouprave što pre izvesti, imperativni je postulat.

Jedno je danas nesumnjivo tačno. Da je psihološko raspoloženje čitave naše javnosti, bez razlike političke pripadnosti, pa i nas samih koji podržavamo ovu Vladu, da će ova Vlada biti jedanput ona, koja će prestati verbalizmom i da će što pre preći na delo. Ispravno je reći da je inicijativa u njezinim rukama, a dobra volja mora biti kod svih nas u Skupštini i van Skupštine. Od ove Vlade zaista očekujemo delo, očekujemo da će nastupiti u jugoslovenskoj unutrašnjoj politici doba zdrave dinamike, koja će zameniti 20 godišnje doba statike, koja je običnim dociranjem verbalizmom i igrom reči, a briskiranjem pravog života dovela do toga, da smo posle 20 godina oslobođenja, iskreno da kažem, više razjedinjeni nego ujedinjeni. Državno jedinstvo, državno i narodno jedinstvo, međutim uza sve to ne može da bude na samrti, (Odobranje) ali pod pretpostavkom, ako želimo svi sporazum, ako ga želimo istinski. Samo je jedna stvar na samrti, o tome si moramo biti na jasno, jedna je stvar svršila svoju ulogu, to je centralizam. On je definitivno pokopan.

Najveća pogreška u istoriji naše unutrašnje jugoslovenske politike bila je ta identifikacija unitarizma sa centralizmom. Ova identifikacija unitarizma sa centralizmom je pokopala definitivno centralizam, a unitarizam u pravom smislu reči izgubio je na svom intenzitetu. A da ideja unitarizma regeneriramo, obnovimo, oživimo, potreban je sporazum. Unitarizam u pravom smislu reči ima verbalnom državnim jedinstvu dati sadržinu i pretvoriti ga u istinsko duhovno i moralno jedinstvo velike Jugoslovenske nacije. (Odobranje.)

Pravilno shvaćen unitarizam tj. unutrašnja duhovna harmonija Srba, Hrvata i Slovenaca, efektivna harmonija, potrebna nam je i zbog spoljne situacije, jer pored materijalne vojničke sprema nama je potrebno pre svega duhovno i moralno jedinstvo jugoslovenske nacije.

Ako tako postupamo, onda nam ne može ništa biti na smetnji, onda ne može smetati, ako se kaže, da su Srbi narod, da su Hrvati narod i da su Slovenci narod.

Ova dvadesetogodišnja tirada od tri naroda ili tri plemena, ova verbalna diskusija treba da prestane, jer se može iz samog etnološkog, strogo naučnog gledišta zagovarati da smo i tri naroda i jedan narod. I jesmo i tri i jedan. Ali važno je to da smo, iako smo po mom mišljenju tri naroda, — duhovno i moralno povezani, duhovno i moralno ujedinjeni u jugoslovensku naciju, koja pretstavlja sve konstruktivne snage srpskog, hrvatskog i slovenačkog naroda.

Ja imam veru u to i mi svi moramo u to verovati i ići u veri napred, i, ako tako činimo, ja sam 100% ubeđen da ćemo pozitivno uspeti. Jedna jedinstvena njiva, sa tri vrste ruža: plava, bela i crvena, po rečima našeg velikog pisca, autora apoteoze Jugoslovenstva, tvorca knjige pod „Slobodnim suncem” — „Sous le soleil libre”, od Franca Finžgera, jedna njiva sa tri lepe ruže, jedna zastava sa tri boje, kako je imamo, jedna moćna Jugoslavija, pod belim orlom Karadorđevića, koja nam je garancija lepše i bolje budućnosti, lepše i jače Jugoslavije. (Opšte burno odobranje i pljeskanje).

Gospodo narodni poslanici, kada sam govorio o sporazumu na političkom polju, dozvolite mi sada da predem na budžet kao takav. Kada sam već govorio o sporazumu u politici, dozvolite da govorim i o sporazumu u našim finansijama.

Pre nego što predem na ovu temu, na temu sporazuma u našoj finansijskoj politici, ja ću se osvrnuti na analizu kritike predloga budžeta od strane opozicije. Narodni poslanik g. dr. Lazar Marković, nesumnjivo najjači kalibar Udružene opozicije, govorio je o stereotipnom budžetiranju, o prepisivanju raznih rubrika u kancelarijama, ali je, nažalost, i sam pao u istu grešku, jer je i njegova kritika stereotipna.

Međutim, sam g. Ministar finansija preduhitrio ga je, jer je, u pogledu sastava budžeta, u svome ekspezeu bio iskren i otvoren i nagovestio je da će izvršiti temeljitu reviziju čitave finansijske službe.

Kako je g. dr. Lazar Marković na jednoj strani govorio o stereotipnom budžetiranju, tako je na drugoj strani i on sam počinio istu grešku. On je kazao da se povećanje predviđenog budžeta neće moći ostvariti, onda je kazao da narod snosi suviše visoke terete, ako se trošarine i takse raspodele na veliki broj malih sitnih građana, te da to prestavlja zaista veliki teret. Nesumljivo, gospodo, da je ovo tačno i to niko ne spori, ali obzirom na to da je sadašnji g. Ministar finansija tek preuzeo resor, čovek bi očekivao, opravdano, da bar najjači kalibri iz opozicije, umesto negativne kritike, donesu Ministru finansija konkretne sugestije i konkretne predloge.

Što se tiče malog čoveka t.j. malog trgovca i zanatlije i srednjeg staleža, g. Ministar finansija je u Finansijskom odboru precizirao svoj stav, kada je ukazao na potrebu podupiranja srednjeg staleža, kao regulatora života državne zajednice.

Gospodo narodni poslanici, ja sam već i u Finansijskom odboru izrekao svoju zahvalnost g. Ministru finansija, što je odustao od novih poreskih tereta za pokriće viška budžetskih izdataka. Tom prilikom ukazao sam na reorganizaciju kontrole svih državnih prihoda, čiji rezultat će biti pojačanje prihoda svih vrsta javnih dažbina.

Neka mi bude dozvoljeno da odem i jedan korak dalje od date sugestije, i da ukažem na potrebu sniženja javnih tereta bez štete po ravnotežu budžeta.

Stari i na prvi pogled nesavladivi problem za svakog Ministra finansija je smanjenje posrednih i neposrednih poreza.

Gospodo, mi svi znamo da bi se sve ove stope mogle sniziti odmah, ako bi poreski obveznici bili na tako visokoj stopi poreskog morala, da bi sve svoje prihode, svoj promet, svoje pravne poslove i pismena, te potrošnju trošarinskih i monopolskih predmeta prijavljivali poreskim vlastima u pravoj visini. Za ovaj poreski nemoral optužuju poreski obveznici previsoke stope. „Neka Ministar finansija snizi dosadašnje visoke stope, pa ćemo mi odmah pravilno fatirati!“, kažu poreski obveznici, a Ministar finansija na to odgovara: imam ovoliko sumu rashoda, koju mogu pokriti sa dosadašnjim prihodom. Ne mogu rizikovati deficit. Neka poreski obveznici fatiraju pravilno, pa ću odmah moći sniziti stopu! Ni jedna ni druga strana neće prva popustiti, i tako se Ministar finansija i poreski obveznici kreću u opčinjenom krugu, u začaranom krugu, iz kojeg izgleda, nema izlaza.

Gospodo, mi svi znamo, da su u pravu obadve strane. Znamo npr. da bi sam prometni porez sa nižom stopom od 2.5% od prometa, koji iznosi sigurno oko 100 milijardi godišnje u celoj zemlji, morao donositi toliko, koliko sad daju svi neposredni porezi skupa, dakle preko 2 milijarde; a da faktički daje jedva 800 miliona. Znamo opet na drugoj strani, da bi privredu i pojedince ugušili poreski tereti, a Ministar finansija ne bi znao, kud sa parama; ako bi se sadašnje visoke stope primenjivale na faktički prihod

i promet. Prema tome jedan od obadva partnera mora prvi popustiti. Nemać kaže: Der Gejšajtere gibt nah. Neka bude taj pametniji ministar finansija, pa prvi udari put iz opčinjenog kruga. Nadam se da će g. Ministar finansija da popusti. I pošto sam vam tu predložio dve teze, jednu od poreskih obveznika, a drugu od Ministra finansija, koje ne mogu da se dovedu u sklad; to mi je dužnost da ja opet predložim, pošto smo u eri sporazuma, — sporazum.

Treba osigurati za jednu budžetsku godinu priliv prihoda iz nekoga izvora, koji nije zavisen od poreskih stopa, kako bi bilo osigurano pokriće rashoda, kad se spuste stope. Ovakav izvor prihoda imamo u dugovanim porezima za ranije godine i u punoj uplati poreze za tekuće godine. Poreskim dužnicima je bilo u 1934 godini dozvoljeno obročno plaćanje duga do 1932 godine kroz 11 godina. Koliko te dužne poreze nije još naplaćeno, pokazaće statistika. Isto ćete videti iz statističkih podataka koliko je nenaplaćenih poreza za vreme od 1932 godine pa do kraja 1938 godine.

Heka g. Ministar finansija dade izračunati koliko mu treba za pokriće najnužnijih smanjenja poreskih stopa, pa će videti koliki mu višak iznad te razlike dadu dugovani porezi. Tome višku neka pribroji 15—20% od razrezanih tekućih poreza, koliko prosečno iznose godišnje neplaćeni tekući porezi. Taj zbir viškova neka Ministar finansija u vidu popusta pokloni poreskim dužnicima, ako odmah uplate svu dužnu porezu i tekuće poresko zaduženje isplate u prvoj polovini tekuće godine u potpunosti.

Tako su radili Nemci, tako su radili Česi, tada su trebali novac za brzo naoružanje i dobili su ga. Ako bi se za poreska dugovanja do 1932 godine popustilo za 30% za 1932/38 popustilo za 15% a za isplatu tekućega poreza 2—4% ubeden sam da bi poreski obveznici pozajmivali novac i platili dugovanu porezu. (Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho: Onda tek niko ne bi platio porezu!) Računica i statistički podaci kazuju da je ovako bilo kod Čeha i Nemaca. Gornji postotci navedeni su primera radi a oslanjaju se na Nemce i Čehoslovake. Računica iz statističkih podataka pokazuje gospodinu Ministru finansija kakve popuste može da da. Ja sam ubeden da ovakav jedan radikalni popust mora dati rezultat koji bi bio ideal i Ministra finansija i poreskih obveznika, a to jeste: sa što nižim opterećenjem pokrivati što veće izdatke. U odgovoru na napomenu gospodina Ministra saobraćaja ja mogu da kažem da sam ovde dao samo jednu sugestiju gospodinu Ministru finansija za rasmatranje, ali smatram kad je ovakav uspeh mogao biti u drugim zemljama da bi se nešto slično ako ne adekvatno moglo učiniti i kod nas.

U svome ekspezeu u Narodnoj skupštini gospodin Ministar finansija je naročito podvlačio sigurnost Kraljevske vlade, da će čuvati i očuvati stabilnost d'nara t.j. monetarno tehničkim sredstvima vaspostavljanjem ravnoteže u bilansu plaćanja i opštim ekonomskim merama u svrhu preorijentacije naše nacionalne proizvodnje. Gospodin ministar finansija podvukao je u vezi s tim potrebu preduzimanja mera kako bi se proizvodi naše radinosti pojavili u većoj meri na svetskoj pijaci. Ja pozdravljam ovu inicijativu gospodina Ministra finansija, koji obzirom na nepovoljni razvitak naše spoljne trgovine u prošloj godini nagoveštava akciju na tom polju. U vezi s tim čast mi je predložiti sledeće: Bezuvetno mora doći do temeljite promene u vodstvu naše spoljne trgovine. Staranje oko izvoza nekoliko stočarskih proizvoda i žitarica i to samo na klirinška tržišta srednje Evrope je daleko i suviše malo. Naša država ima još uvek

stalne trgovinske delegate samo u nekoliko klirinških zemalja kao u Nemačkoj, Italiji i Češkoj. U svima ostalim ogromnim tržištima sa slobodnim deviznim prometom i zdravim devizama nemamo uopšte prestavnika niti se uopšte ma što radi na tim tržištima i unatoč toga što sva ta tržišta znatno terete naš trgovinski bilans svojim uvozom kojim mi moramo da platimo zdravim i skupim devizama. Kontrola uvoza iz tih zemalja, međutim, sa stanovišta devizne politike ma kako razumljiva ipak ona ostane jedna pasivna mera. Mi želimo aktivnu meru t.j. da se učini sve kako bi se postiglo povećanje našeg izvoza u te zemlje. Mogućnost akcije postoji, treba je samo intenzivno obrađivati sva tržišta, a kojima postoji i najmanja mogućnost za plasman naših proizvoda. A ovih mogućnosti ima mnogo, treba, samo voditi računa o tome, da moraju naši zato određeni stalni delegati koji su zaista stručno naobrazovani ali i praktičari, obrađivati tržište gde rade, svojski intenzivno, služeći kao agent i advokat naših proizvoda, a ne da misle da će praznom reprezentacijom nešto postići. Danas treba raditi. Da usputice napomenem da bi mogli znatno podići naš izvoz u USA, Egipat, a naročito upozoravam na važnost Španije koja će biti za dugi niz godina veliki potrošač naših proizvoda ako blagovremeno poradimo na uspostavljanju direktnih trgovinskih veza.

S tim u vezi, gospodo, neka mi bude dozvoljeno samo telegrafski da spomenem naš najvažniji izvozni — da tako kažem — artikal: turizam, koji nam donosi, prema ekspozeu g. Ministra, oko 260 miliona dinara iz inostranstva godišnje, što bi se moglo duplirati kada bismo radili pravilno u pogledu propagante za turizam. Ja samo jedno zahvaljujem g. Ministru, a to je da je dao značaj jednoj par ekselans privrednoj grani, našem turizmu, time što je u ekspozeu spomenuo da pokazuje pripravnost rešiti, odnosno detaljno proučiti pitanje hotelskog kredita.

Gospodo, u današnjem svetu naglih promena na spoljnom tržištu treba u prvom redu pokloniti glavnu pažnju problemu jačanja unutrašnjeg tržišta i organizacije unutrašnje proizvodnje. U logičnoj vezi sa tim, prelazim na pitanje industrijalizacije naše zemlje, u kojoj vidim glavnu komponentu za jačanje naše unutrašnje proizvodnje. A pionir industrijalizacije jeste elektrifikacija zemlje. Prema tome, električnu snagu treba smatrati kao pontonski most, koji treba što pre izgraditi, da dođemo na zdravu industrijalizaciju naše zemlje. Ja mislim da će me merodavna gospoda razumeti zašto sam kazao pontonski most. Jer, gospodo, nemojmo izgubiti iz vida to da imamo u našoj zemlji, tako zvanom agrarnoj zemlji, jedan milion i devet stotina osamdeset pet hiljada zemljoradničkih poseda, gazdinstava, a od toga 1 milion radničkih poseda, gazdinstava, a od toga 1 milion i trista četrdeset šest hiljada poljoprivrednih gazdinstava ispod 5 hektara. Ako vodite računa o toj činjenici, onda možemo mirne duše reći da je 70% čitavog stanovništva Jugoslavije, dakle 70% našeg naroda u takvom položaju, da se s obzirom na slabu proizvodnu snagu malog gazdinstva, kao i s obzirom na ekstenzivnost gazdinstava, pojavljuje kao najširi potrošački stalež, a na drugoj strani je posledica toga, ogroman pritisak na tržišta najamnog radništva, jer ogromna masa nudi svoju radnu snagu, pošto nema uposlenja, te je besposlica mnogo veća nego što se cifarski prikazuje, jer statistikom nije obuhvaćena.

Iz ove konstatacije sledi logički kako ogroman značaj ima trošarina glavnih životnih namirnica t.j.

na primjer, šećera i soli kod ogromne mase našega naroda, koja je pored toga obdarena brojnou decom.

Ja sam zahvalan g. Ministru finansija kad je u Finansijskom odboru kazao da će pristupiti studiju ovoga delikatnog pitanja, jer smatra da će jedanput biti potrebno pristupiti aktivnom rešavanju ovog problema koji — priznajem — ima uvek svoj revers de medaille ako ga gledaš tako ili onako.

Drugo što sledi iz ogromnog priraštaja naroda ili velikog pritiska na radno tržište, je uposlenje radne snage u industriji i zanatstvu. Industrijalizacija je, dakle, imperativ našeg naroda, naše države, pa hvala Bogu, pošto smo tek u počecima prave industrijalizacije možemo tu industriju da sprovedemo u svima krajevima zemlje, vodeći u prvom redu računa o mogućnostima i prirodnim uslovima u pojedinim pokrajinama.

Treba da pojačamo sve naše pokrajine da one budu jake ekonomski, jer će onda biti i nacionalno svesnije.

Kad već govorim o industrijalizaciji zemlje moram da podvučem aktivnu meru Kraljevske vlade u tome, pošto je ona dala za naše univerzitet i naučne ustanove znatne sume a to je potrebno zbog toga, da mi imademo sposobne inženjere koji će biti kadri da duh industrijalizacije sprovedu i da se ne dešava ono, da naši inženjeri kad svrše univerzitet dodu u fabrike pa jedan monter zna više nego oni. A pogreška je u tome što nemamo dovoljno snabdevene ustanove naših univerziteta pa je pravilno kazao Ministar prosvete g. Čirić u Finansijskom odboru da ne bi trebalo da imamo mi Pupine i Tesle u inostranstvu nego bi bilo dobro i za nas blagosloveno, ako bi ih imali kod kuće.

U vezi sa konstatacijom da smo zemlja izričito maloposednika, mislim da je pravilno ako u načelnoj diskusiji stavim jedan konkretan predlog, jednu sugestiju da vlada u toku budžetske godine učini sve kako bi uvela obavezno cepljenje — nemojte se plašiti — svinja u našoj zemlji. Gospodo, vi se sigurno sećate da smo pre kratkog vremena čitali u novinama da je jedan seljak tu negde izvršio samoubistvo jer mu je poginula svinja, te nije imao čime da sebi i svojoj porodici osigura začim. Ovo je jedna stvar koja mora da nas zabrine. Oko 2 milijarde dinara vrednosti propada godišnje samo zbog poginulih svinja, a začina nema i preko 50.000 godišnje umire ljudi od tuberkuloze, jer nemaju čega da jedu.

Gospodo, ja prilazim koncu i kažem sledeće: Na kraju svih izlaganja čast mi je učiniti sledeću konstataciju: duboko poznavanje strukture naše privrede sa strane g. Ministra finansija i njegov dosadanji rad garancija su nam da će Kraljevska vlada zaista postići poboljšanje opšteg privrednog života našeg naroda i to, ma da svetska konjunktura opada, jer se može mobilizacijom prave administracije i koordinacije privrede i finansijske politike u okviru sadašnjih propisa postići budžetska ravnoteža i time miran i uspešan rad našeg državnog i narodnog života. Tako sam govorio i gospodo, o političkom sporazumu i na drugoj strani, o sporazumu državnih finansija i privrede. Iz deklaracije Kraljevske vlade Pretsednika g. Dragiša Cvetkovića videli smo da vlada u njoj pokazuje najbolju volju da postigne sporazum koji je potreban i iz reči Ministra finansija videli smo volju da poradi na koordinaciji privrede i finansija pa smo ubedeni da će oba sporazuma uspeti i kažemo Bog daj sreće u tome na korist i ponos jake i moćne Jugoslavije (Odobranje i pljeskanje).

Pretsednik Milan Simonović: Kao poslednji govornik ima reč izvestilac g. Franc Gabrovšek.

Izvestilac Franc Gabrovšek: Gospodo narodni poslanici, u diskusiji o budžetu mogao je iz govora narodnih poslanika svako doći do uverenja da je danas najvažnije unutrašnje političko pitanje: Hrvatsko pitanje i da to pitanje danas više niko ne negira. Prema tome jasno je da svaki, koji voli ovu državu, želi da to pitanje uskoro bude rešeno. Mi Slovenci, koji smo na granici dvaju velikih naroda u toliko više osećamo šta nam je i šta nam mora biti moćna i dobro uređena Jugoslavija. Ne bih hteo da budem neskroman, ali ipak podvlačim da sam izišao iz generacije koju je vaspitavao nezaboravni dr. Janez Krek. Proročkim duhom gledao je kako je hitno da se ujedine Jugosloveni u jednu svoju državu. Znao je da propada stara Austro-Ugarska, jer nije bila kadra da ravnopravnošću osigura svojim narodima slobodan razvitak i da osigura male Slavenske narode od nasilja Germana. Učio nas je ljubavi prema jugoslovenskoj Otadžbini i ljubavi prema slobodi. Iako nismo mogli uvek kazati u našoj Jugoslaviji da su bile zaštićene naše građanske slobode, naša ljubav prema moćnoj jugoslovenskoj državi nije postala manja, pa se nije ni smanjila vera da će se srediti unutrašnje prilike ove države tako da će biti zadovoljni svi delovi države.

Baš zbog toga, jer tako volimo ovu državu, želimo da bude uskoro rešeno hrvatsko pitanje. Juče nam je kazao neko: Ako se pak sporazumemo sa Hrvatima, nastradaćete vi naivni Slovenci. Ja se toga ne bojim. Ali u svakom slučaju važi za nas: *Salus rei publice suprema lex.*

Ako želimo da se brzo reši ovo pitanje, od preke je potrebe da se ne stavi nigde veštačkim putem za preka tome sporazumu. Ali kad slušam ovu diskusiju i razne primedbe, čini mi se da mentalitet nekih poslanika ne može preko maglovitih teorija koje sprečavaju da se ide brzo takvom preuređenju naših unutrašnjih prilika, da bi se rešilo hrvatsko pitanje. Prekjuče je bilo konstatovano u ovoj diskusiji, da je bit i osnova hrvatskog pitanja ili unitaristička koncepcija ili koncepcija triju naroda. Isti govornik konstatovao je da dr. Maček traži narodni individualitet i sve što iz toga sledi, tj. pravo da hrvatski narod bude samo svoj gospodar na svome teritoriju. Izbori redom dokazuju, da je hrvatski narod uz dr. Mačeka. Ovdje ne pomaže nikakva diskurzija u prošlost, nikakvo tumačenje velikih voda, koji su hteli dati izraz svojoj ljubavi prema velikoj državi svih Južnih Slovena. Svi koji su nam kazivali put u bolju budućnost, svi su uvek podvlačili da treba u novoj državi puno slobode.

Oni nisu debatirali o federalizmu ili centralizmu, hteli su državu koja odgovara volji gradana i koja zadovoljava sve delove države.

Kakvog smisla može imati onda naglašavanje preteranog jugoslovenskog integralizma u ovoj debati, kad se ide za sporazumom sa onima koji su ovu koncepciju odbacili. Svi koji su pozdravili deklaraciju Kraljevske vlade treba da pomažu vladu za stvaranjem novog mentaliteta smirenja i strpljivosti, da bi tako i stvarno došla do izražaja želja za ostvarenje sporazuma.

Zbog toga, takode, čini mi se, da nije u korist sporazuma, ako se tako naglašava, da treba Kraljevska vlada da ispuni neke uslove. Da li znači postavljenje ovih uslova nepoverenje Kraljevskoj vladi? Nama je hitno potreban sporazum. Zašto odugovla-

čenje sa novim izborima? Stavili su i drugi uslov: treba da se oprostite sve kazne koje su usledile za vreme izbora. Čuli smo veliki broj onih, koji su bili kažnjavani. Mi to verujemo, ali nešto nama govornik nije kazao, da li su sve one kazne zaista samo za političke delikte. Pa i drugo nama nije jasno: zašto treba odmah da se sve ovo svrši? Da li opet samo zbog nepoverenja? Da li je moguće da se radi u atmosferi nepoverenja, da li nisu svi ovi uslovi velika zapreka sporazumevanja. Ja se bojim, gospodo narodni poslanici, da su baš zbog ovih uslova najveći pobornici sporazuma iz oktobra 1937 godine i najveća zapreka ubrzanih radova na sporazumu. Teško se čovek odvrti od misli, da je to namerno odugovlačenje o sporazumu. Nepotrebni uslovi — nove zapreke.

Gospodo, ne zaboravimo, da će biti i u normalnom razvitku rešavanja ovog pitanja dosta poteškoća i da će proći dosta vremena do potpunog rešenja hrvatskog pitanja. Sporazum je kompromis. Sa obe strane treba popuštanja. Zbog toga, gospodo, ne smetajmo radu ni sa jedne ni sa druge strane, ako u istinu volimo ovu državu.

Mi želimo potpuno rešenje hrvatskog pitanja i to što pre. Država je sastav malenih društvenih jedinica, koje imaju svaka svoju funkciju. Što mogu vršiti male organizacije nepotrebno je da vrši velika organizacija — država. Svakoj od ovih malenih treba ostaviti sve da radi, što može u svom delokrugu. Država je organizam, gde treba da funkcioniše svaki deo, čije oni delovi, koji ne mogu da rade, propadaju na štetu celog organizma. Preka potreba države je, da se oslobodimo administrativnog birokratizma, koji mora da usledi kad Vlada odmah donese potrebne uredbe za samouprave i tada izvršiće veliko delo za ovu državu.

Vlada, koja nam je predložila ovaj budžet, pročitala nam je svoju deklaraciju, koju smo pozdravili. Zbog toga ima poverenja velike većine ovog Doma i zbog toga glasaću za predloženi budžet.

Pretsednik Milan Simonović: Gospodo narodni poslanici, ovim je završen pretres u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1939/40 godinu. Pristupamo glasanju. Glasaće se poimenično. Molim gospodina sekretara da izvoli izvršiti prozivku g. g. narodnih poslanika. Ona gospoda narodni poslanici koji su za zakonski predlog, glasaće sa »za«, a oni koji su protiv zakonskog predloga, glasaće sa »protiv«. (U momentu kad počinje glasanje poslanici sa leve strane napuštaju dvoranu).

Sekretar Milan Badžak proziva narodne poslanike da glasaju i oni su glasali ovako:

Glasali su »za«: Avramović Branko, Agušević H. Dž. Ilijas, Altiparmaković Jovan, Ampović Milan, Andonović J. Sima, Andrić T. Radoslav, Antić D. Borivoj, Antonijević Dušan, Arandelović Rista, Arežina M. Miljkan, Atanacković M. Miloš, Ahmedović Hadži Aćif, Bajlec Fran, Badžak Lj. Janko, Badžak Lj. Milan, Begović Dura, Bektašević Ismet, Besarović dr. Savo, Belimen dr. Šefkija, Bešlić Nikola, Bitenc Mirko, Bogunović Dušan, Bogunović Sava, Božinović D. Ljubomir, Božić B. Jakša, Brodar Janez, Bubić S. dr. Stevan, Budišin dr. Milan, Bujčić Dušan, Vasić Tihomir, Veble Demetrij, Veličković B. Miladin, Veselinović Milorad, Vidaković Miloš, Vitanović J. Petar, Višnjevac T. Veljko, Vlahović I. dr. Miloš, Boljevica Osman, Vorkapić L. dr. Radivoje, Vujanović dr.

Vuk, Vujić Sava, Vukićević dr. Bogić, Vuković Jovan, Vučković Radomir, Gabrovšek Franc, Gavrilović Nikola, Gavrilović Oto, Gajić V. Radomir, Gajšek Karel, Georgijević M. Joca, Glavinić K. dr. Milan, Glumac J. Branko, Gnjatović Milan, Golia dr. Adolf, Golubović Lj. Milan, Grba dr. Milovan, Grgić Dragutin, Grubišić dr. Slavko, Grujić L. Lazar, Dávinić Đ. Brana, Damić dr. Dragan, Danilović S. Sava, Didić T. dr. Vukašin, Dimitrijević A. Dušan, Dimitrijević D. Borivoje, Dimitrijević Đ. dr. Ljutica, Dimitrijević dr. Milorad, Dimitrijević Stojadin, Dimitrijević B. Tihomir, Dimić M. Radoslav, Dobrovoljac Milan, Doder O. Uroš, Dolenc Ivan, Domainko Dragutin, Dragaš Vasilije, Dragosavljević Stanko, Drašković Đuro, Drenovac Svetozar, Durgutović I. Mustafa, Đekić S. Milan, Đonlagić Bećir, Ertl dr. Jovan, Ercegovac N. Bogdan, Efendić H. dr. Hamid, Žebot Franjo, Živadinović P. Borisav, Živković M. Dragutin, Živković M. Todor, Zekavica P. Dragoljub, Zotović M. dr. Cvetko, Zuber Lale, Ilić K. Vlada, Janković Đ. Momčilo, Jevtić S. Radovan, Jeličić St. Cvetko, Jovanović dr. Đorđe, Joksimović M. Zarija, Josifović Aleksandar, Jocić N. Blagoje, Jurić Marko, Kabalin Nikola, Kalamatićević R. Mihailo, Kapetanović Gavran Ismet, Kapetanović Gavran dr. Hivzija, Klar dr. Franc, Koban Franc, Kovač Lj. Ante, Kosanović St. Miša, Kostić dr. Vladimir, Kostić Mihailo, Kostić dr. Petar, Kostrenčić Luka, Koce dr. Jure, Krajin Marko, Krek dr. Miho, Krstić St. Stojan, Krunić dr. Simeon, Krupić Ibrahim, Krupić Fetah, Kuzeljević Sreten, Kukuljević-Sakcinski Fran, Kulenović dr. Džafer, Kursulić Lj. Velimir, Lavrić dr. Jože, Lončar Stanko, Lukić dr. Živan, Lungulov P. Rada, Magarašević Dimitrije, Maglić dr. Cveta, Maksimović S. Stevo, Marković dr. Đorđe, Marin Adam, Marinković Velimir-Velja, Marjanac S. Simo, Marković Velimir, Marmulaković Adem, Masić Pavle, Mastrović F. Ante, Matović Dragutin, Matošić dr. Vlado, Mijić Đ. Milan, Mijušković M. dr. Jovan, Mikašinović D. Đura, Mikuličić dr. Vinko, Milanović Života, Miletić dr. Vjekoslav, Miletić Dane, Milinčić Ljubomir, Miličić S. Milan, Milić D. Aleksandar, Milošević R. Dušan, Milošević dr. Mladen, Milošević Radivoje, Milutinović M. Andra, Mimica dr. Toma, Miljuš dr. Bogdan, Miljuš dr. Branko, Mirković S. Dimitrije, Mihailović D. Anđelko, Mihailović Voja, Mihelčić Alojz, Nakić K. Radomir, Nedeljkić P. Uroš, Nedić Đ. Božidar, Nikolić dr. Branko, Nikolić Lj. dr. Radomir, Nikolić J. Slavko, Novaković N. Dušan, Novaković N. Krsta, Novaković T. dr. Niko, Novaković S. Stjepan, Novitović M. Gojko, Omerčić S. Muhamed, Pavlović S. Dimitrije, Pavlović St. Stojadin, Pantić A. Dimitrije, Pantić A. Dušan, Pantić O. Ljubomir, Pantović S. Dragoslav, Patrnogić Hadži Ljuba, Perović Dušan, Petrović Milorad, Petrov L. Sava, Petrović H. Delimir, Petrović I. Miljko, Petrović-N. Sava, Pobjenski P. Vladimir, Pozderac Nurija, Popović Dušan, Popović S. Ilija, Popović S. Milan, Popović M. Novica, Prodanić J. Dionisije, Protić J. Miro, Protić M. Stanoje, Purić I. dr. Slobodan, Radenković G. Đorđe, Radosavljević Toša, Radulović R. Jovan, Radulović S. Jovan, Radenović J. Steva, Rajaković M. Miloje, Ratković T. Slavko, Rigler Alojz, Rizvanbegović Avdo, Roki D. dr. Dinko, Savić K. Nedeljko, Savković B. Ilija, Salijević Kadri, Salihbegović Avdo, Samokresović Dragomir, Selimanović Šefkija, Sevšek dr. Maksim, Simonović Milan (pretsedava), Smersu Rudolf, Snoj

Franc, Spasović dr. Božidar, Spahić Nezir, Sremčević M. Bogoljub, Sretenović M. Miloš, Stanišić Vojislav, Stanković M. dr. Đura, Stanković Zlatoje, Stanković J. Milorad, Stanković Đ. Mina, Stanković Sv. Svetolik, Stanković M. Stanimir, Stare Miloš, Steblovnik Martin, Stijić L. dr. Milan, Stojadinović Mihailo, Stojimirović-Jovanović S. Milan, Stojković V. Radomir, Stopar dr. Bogdan, Stracimir I. Zejnel-beg, Subotić Dušan, Tasić S. Svetozar, Tafro Mustafa, Todorović A. Branislav, Tojeršu Ivan, Tomić Jakov, Tomić B. Jevrem, Tratnik Josip, Trbojević dr. Uroš, Trbusić Damjan, Tripalo Miloš, Trišler Josef, Čirić Stevan, Čorović Jusuf, Ulmanski dr. Milan, Fodor Gelert, Ham Franja, Hanžek Đ. dr. Lavoslav, Hasanefendić M. Zuhdija, Hašimbegović M. Muhamed, Cvetić Josip, Cvetković J. Dragiša, Cvijović K. Radomir, Cerić-Jablanica Ferid, Čipušević Metodije, Čicvara Ignjatija, Crnjenica Đura, Crlić J. Lazar, Čvrkić P. Vojko, Čejović Đura, Čeliković Zvonimir, Čipetić Petar, Čohađić N. Vladimir, Šajkarević N. dr. Jovan, Šahinagić Mehmed, Šarković V. Tihomir, Šahinpašić Z. Hamdija, Šeat Jovo, Šeremet Asim, Škarpa Ivo, Šmajd dr. Albin, Špindler Josip, Štricin Ivan, Šćepović K. Nešo, Šumanovac dr. Paja.

Odsutni: Anđelković Velimir, Adžić J. Mihailo, Beširović R. Dimitrije, Branković P. Dušan, Vljaković M. dr. Milorad, Didić T. dr. Vukašin, Drljević dr. Sekula, Đorđević V. Vojislav, Đorđević Živko, Đurović Danilo, Živković P. Petar, Žugić Tripko, Ibrahimpašić Abdula, Ilić Milivoje, Jakšić Sava, Janković S. Đura, Jovanović M. Aleksa, Jovanović M. Jovan, Jovanović Panta, Jovović J. Pavle, Kazimirović N. Vladimir, Kaluderčić dr. Branko, Krstić J. Milutin, Ljuža M. Asim, Malicanin Miloš, Marković dr. Lazar, Marković Milorad, Mihailović P. Ilija, Mladenović K. Dimitrije-Gaga, Ogrizek dr. Anton, Popović Živko, Popović dr. Ljuba, Sokolović M. Dragutin, Stojadinović M. Dragomir, Stojadinović M. dr. Milan, Stošić Đ. Stamenko, Stošović B. Dobrivoje, Tonč R. Todor, Tupanjanin dr. Miloš, Čipiko Niko, Cvijetković Toša, Čorbević Jač. Anastas, Čubrilović dr. Branko, Čulević L. Ilija.

Pretsednik Milan Simonović: Gospodo narodni poslanici, izvolite čuti rezultat glasanja! Glasalo je 281 narodnih poslanika i svi su glasali „za”. Prema tome, objavljujem da je izveštaj Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih prihoda i rashoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1939/40 godinu u načelu usvojen. (Živo odobravanje i pljeskanje).

Ovim je dnevni red današnje sednice iscrpen. Slobodan sam da Narodnoj skupštini predložim kao dnevni red naredne sednice: Pretres u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih prihoda i rashoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1939/40 godinu i to:

- I razdeo — Vrhovna državna uprava;
- II razdeo — Penzije i invalidske potpore;
- III razdeo — Državni dugovi;
- IV razdeo — Ministarstvo pravde;
- V razdeo — Ministarstvo prosvete.

Prima li Narodna skupština predloženi dnevni red? (Prima!) Pošto je predloženi dnevni red primljen, sa vašim pristankom ovu ću sednicu zaključiti a narednu zakazujem u ponedjeljak 6 o. m. tačno u 9 časova pre podne.

Sednica je zaključena u 19 časova.

PRILOZI

MINISTARSTVO INOSTRANIH POSLOVA

Kraljevine Jugoslavije

Pov.br. 2737

Beograd, 3 marta 1939 g.

GOSPODINE PRETSEDNICE,

U prilogu pod /1 čast nam je dostaviti Vam overeni prepis Ukaza Kraljevskih Namesnika od 25 februara 1939 godine, kojim smo ovlašćeni, u smislu čl. 65 Ustava Kraljevine Jugoslavije, da možemo podneti na rešenje Narodnom Pretstavništvu. Predlog zakona o Konvenciji između Kraljevine Jugoslavije i Kraljevine Albanije o vazdušnoj plovidbi potpisanoj u Tirani 19 aprila 1938 godine.

U prilogu pod /2 čast nam je dostaviti Vam jedan primerak Predloga zakona o kome je reč, sa obrazloženjem, s molbom da isti izvolite izneti na rešenje pred Narodnu skupštinu.

Izvolite primiti, Gospodine Pretsedniče, i ovom prilikom uverenje o našem osobitom poštovanju.

Ministar vojske i mornarice
Armiski general,

Mil. Đ. Nedić, s. r.

Ministar pravde,

Dr. V. Ružić, s. r.

Ministar inostranih poslova,
Dr. Al. Cincar-Marković, s. r.

Gospodinu

MILANU SIMONVIĆU

Pretsedniku Narodne skupštine

Beograd